

¶ Marfilii Ficini Florentini adhuc adolescentis, Liber de uoluptate, ad Antonium, canisanum. ciuem Florentinum. Prohemium.

TRIA DISSERENDI GENERA.

Emini cun ad essem una tecum incampolitano uestro, & cum
m regionis illius præcipua amœnitate. tum uariorũ pomorũ qui-
bus ea uilla imprimis abundat suauitate duceremur, nos in uolu-
ptatis disputationem incidisse, quam ipse a me requisisti, & cū primũ da-
retur ociũ litteris traderẽ. Hoc ergo ad te de uoluptate opusculum ut pri-
mum Figinũ redii, sũma ipse cū uoluptate cõscripsi. ¶ Tria uero sunt
ut hinc potissimum exordiamur apud philosophos disserendi genera,
unum quo certam aliquam quæstionis partem disputado defendimus,
atq; approbamus, ut peripatetici. ac stoici effecere, Alterum quo quæ-
stione proposita diuersas ad id, quod quæritur sententias, rationesq; refe-
rimus, ut propositis pluribus, inuicẽmq; collatis, quid ex iis probabili-
us, uerisimiliusq; appareat eligamus, quo academici, ac socratici pene
omnes utebantur. Tertium uero genus scepticorum maxime propriũ
est, qui cum omnia indifferentia esse putent, nec certum, aut probabile
habeant quicq; quod sequantur, ea enim, quæ naturæ ordine seiuncta
distinctaq; sunt confundunt atq; permiscet ab excellentioribus, qui-
busq; philosophis reiiciuntur. ¶ Ego igitur ex iis omnibus academi-
corum, socraticorumq; indifferendo rationem hoc tempore proponen-
dam mihi decreui. Et enim Plato, quem tãq; philosophorum deum se-
quimur, atq; ueneramur, uetate eos, qui adhuc in tenera ætate constituti
sunt, suam aliqua de re sententiam afferre, ne ut in iunioribus sæpe acci-
dit, quod primis annis maxime probauerimus, Id maturiori deinde
ætate, & grauiori iudicio reuocandum & in contrariam sententiam con-
uertendum sit. Satius igitur esse censui cæterorum philosophorum de
uoluptate sententias breui sermone percurrere, q̃ meam exprimere ne
contra id, quod a Platone nostro docemur aliquid impudenter asseue-
rarem, & ut tuæ, quam noui in philosophiæ studiis ardentissimam fa-
tiffacerem uoluntati. Sed hæc hæctenus. ad philosophorum iam opi-
niones deueniamus.

Caput

¶ Caput primū. De partibus animæ.

¶ Item de læticia, gaudio, & uoluptate, secundum Platonem.

LATO igitur (ut ab eorum principe initium faciam) cū
 animum in duas partes distribuisset, mentē scilicet, ac sen-
 sum, menti læticiam, & gaudium attribuit, sensibus uolu-
 ptatem. Verum prima duo hæc iter se differre putat, quod
 omne gaudium laude sit dignū, læticia uero partim lau-
 danda, partim uituperanda sit. Esse enim læticiam ī bonis alicuius pos-
 sessione quandam mentis elationem, quæ tamen modestiam excede-
 re pariter, atq; seruare queat. gaudium uero illam ipsam, quæ ex contē-
 platione, aut alio quo piam uirtutum usu suscipitur, iocunditatem. Itaq;
 & ipse idem in phædro, cum de prima illa, ac uera uita, qua in cælorum
 sedibus animus fruitur loqueretur ait, ueritatis contēplatione nutritur,
 & gaudet. unde sæpenumero gaudium mentis alimoniam uocitat. nā
 ipsam agro similem uult esse ueritatem, frugibus uero ueritatis ipsius cō-
 templationem. Alimoniam deinde, quæ ex iis duobus capitur gaudium,
 quo mens ueritatis contēplatione perfruitur. Quapropter & idem in
 eodem phædro cum de iis tenebris, in quas animus ē summa, ac uera lu-
 ce depressus, ac demersus est disputaret. ubi inquit multus inest conatus
 ueritatis campus, quoniam sit intueri, nam conueniens animæ cibus ex
 illo extitit, & alarum natura, qua anima eleuatur hac alitur. Alas plato uo-
 cat, quibus animus ad supera. unde ob terrenarum rerum cogitationē
 descenderat reuolat. id autem cum duabus uirtutibus, contēplatiua ui-
 delicet, atq; morali consequi possit. easdem plato, ut ego interpretor uir-
 tutes animæ ipsius alas intelligit, quas ueritatis diuinarumq; rerum con-
 templatione recuperet. quemadmodum horum appetitione terrenorū
 amiserat. Cum uero per utriusq; philosophiæ naturalis pariter & mora-
 lis exercitationem recuperatis alas ad superos reuolauerit. tum redeunti
 animo duo putat præmia reddi, & unum quidem esse diuinitatis contē-
 plationem. Alterum perfectum quoddam, atq; absolutum gaudiū, quo
 in ea ipsa dei cognitione animus perfruatur. Illud quidem ambrosiam
 hoc nectar Plato in phædro appellat his uerbis, quæ uere ē speculata ani-
 ma, atq; iis enutrita subiens rursus intra cælum domum reuertitur, Cum
 autem redierit auriga ad præsepe sistens equos obiicit ambrosiam, & su-
 per ipsam nectar potandum. Aurigam more pythagoræ rationem uo-
 cat. equos uero cæteras animi partes, atq; naturas, quæ illa ducat. reliqua

LIBER

uero ducantur omnino atq; regantur, atq; idē arbitror à non nullis præstantioribus uatibus, cum aut ambrosiam, aut nectar, aut aurigam circa animum nominant plerunq; significari. Hæc igitur est diuina platonis nostri de ipsius gaudii natura sententia, quod idē uidetur intellexisse Mercurius trismegistus, cum de summo deo hæc diceret. Condonas nos ratione, sensu, intelligentia. Ratione, ut te suspicionibus indagemus. sensu, ut te cognouerimus cognitione, ut te cognoscentes gaudeamus. q̄ te ostenderis nobis totum. Sed de gaudio hæc hæc tunc.

¶ Caput. ii. Quid sit uoluptas, & q̄ non sit per se bonum, multis rationibus, secundum Platonem.

uoluptatem uero esse Plato uult suauem quandam motionē in sensibus, quæ ex indigentia repletionem proficiscatur. Esse enim indigentiam eiusq; repletionem inuicem quodam modo pugnantia, & ex illa cupiditatem, ac dolorem, ex hac uoluptatem sensibus nostris accidere. Neq; hanc ipsam de qua nunc loquimur uoluptatem in bonis cōnumerandam putat, quod cum plurimis uerissimisq; rationibus demonstrauerit, hæc tamen ex omnibus prima est, atq; potissima. ¶ Quod quæ admodū caloris præsentia ea, ad quæ calor aduenit callida efficiuntur, ita & eo, quod bonū est absistente bona fiunt omnia, quibus ipsa bonitas adsit. Neminem autem uoluptatis possessione meliorem fieri, cum & bestiis insit uoluptas maior etiam, q̄ hominibus, quæ tamen ne dum his meliores, sed nec omnino bonæ quidem sunt. Mulieres præterea & pueri stulti deniq; atq; ignaui omnes uoluptatem sectentur, totisq; complectantur uiribus multo etiam magis q̄ uiri boni atq; præstantes ingenio. At qui absurdum foret, si quod bonum sit magis improbis, atq; ignauis, q̄ probis & præstantibus hominibus competat. ¶ Neq; possunt ut ille putat contraria inuicem cōmisceri. uoluptatem uero etiam, ubi mala sunt proculdubio reperiri, cum improbis atq; iniustis non desit. Nullo igitur pacto bonum esse, Etenim cum eo, quod malum est cōgredi. Bonum uero cū malo, quia repugnantia sunt, coire nullo mō posse. ¶ Adde illud, quod i Gorgia a Socrate dicitur, bonū ac malum nunquam simul in eodem homine reperiri. Eundem tamen eodēmq; tēpore sæpenumero affici dolore pariter atq; uoluptate. Omnem quippe indigentiam dolorosam esse, omnēmq; eius repletionem sensibus uoluptariam. Sitire autem indigentiam uocat naturæ, potare uero repletionem. Illud ergo molestum, hoc contra iocundum bibere porro

porro ac sitire simul contingit, ex quo effici uult, ut dolorem simul, atque uoluptatem habere quis possit. Immo cupiditatem, sollicitudinem, suspicionem, inuidiam, & misericordiam, quæ omnia dolorem in se contineant, uoluptatis comites esse. Vnde timens cupidinem inquit dolori simul, & uoluptati permistam à sensibus proficisci, quod fit, ut uoluptas cum dolore copulata confusaque sit. Cumque bonum malo non sit commistum, negat ille dolorem, malum, uoluptatēque bonum esse posse. ¶ Præterea cum omne bonum stabile, ac permanens esse debeat, quis dixerit uoluptatem, quæ nullam stabilitatem habet, bonum esse? Atqui negari non potest. Siquis eius definitionem consideret, instabilem, atque incertam esse uoluptatem, motio nanque in definiendo (ut supra retulimus) appellata est. Nihil autem contrarium stabilitati magis est, quam motus, neque quisquam est, qui modo uoluptatem corporis ullam gustauerit, qui nesciat quam fragilis sit, quam breuis, quanta celeritate labatur, ac defluat, quamque cito in contrarium conuertatur. Insuper quod bonum est, bono contrarium esse nunquam poterit. Voluptatem uero cum plurima, ac maxima bona impediatur, bono contrariam esse quis dubitet? Impediunt enim prudentiam uoluptates, menti infundunt tenebras, deprauant iudicium, suisque blantitiis, ac lenociniis, quasi meretriculæ quædam mentes ad se alliciunt hominum, atque illaqueant, omnemque naturam hominis in uitiorum atque scelerum luto cœnoque prosternunt. Diuine enim Plato in epistola ad Dionisium, uoluptas inquit hominibus detrimentum affert. Inscitiam, inquietudinem, stultitiam, & petulantiam pariens. ¶ Præterea nullum bonum est, quod non aut laude, aut ueneratione dignum sit. Voluptatem uero nemo sane mentis laudat, neque quisquam eo, quod maximis fruatur uoluptatibus honore iudicatur esse dignus, & gloria. Sed potius, qui talis est, ut eas alto, atque inuictō animo aspernetur & negligat. ¶ Accedit ad hæc, quod nullum bonum merito nostrum dici posse uidetur, nisi quod aut in ipsa cuiusque natura insit, aut à nobis ipsis profectum fuerit. Neque nos aliud quicquam sumus præter mentem & rationem. Corpus autem carcer, & sepulchrum est nobis. Sensus uero uelut satellites quidam, atque insidiatores, qui id potissimum curare, atque contendere uidentur, ut nos in huius carceris tenebris altius mergant, atque astringant, ut nec ad locum suum patriamque caelestem animi reuolent

nec auras respiciant clausi tenebris, & carcere caeco, quo efficitur, ut ea duntaxat nostra, atque in nobis existere uideantur quæ ab animo, & ratione profecta sint. cætera uero a fortuna, uel ab inimico nobis carcere oriuntur, neque tam nostra sunt, quam corporis, & fortunæ. Recteque inquit Varro. nemo suum dicat, quod extra ipsum est. Voluptas igitur cum in corpore, ac sensibus ingenita, & insita sit, qui eam in bonis nostris cõnumerauerit, absque dubio uidebitur insanire. His adde si placet, quod ait apud Platonem Socrates in Gorgia. omnia animi bona ab arte, rectitudine, ordineque, & electione proficisci. atque in hoc omnis etiam moralium philosophorum disciplina consentit, omnem uirtutis, bonorumque animi uim in electione consistere. uoluptatem uero quis dixerit ab electione proficisci: non ne quæ in electionem cadunt, in eis prius oportet consilium, deliberationemque locum habuisse: nihil enim eligitur, nisi quod ante consultum, iudicatumque fuerit. uoluptatem uero ut habeat in se nemo deliberat. ea nanque nobis ingenita est, quapropter Socrates duas in uno quoque nostrum ideas esse putat, quas sequamur, quocumque ducant. unam opinionem optimi affectatricem. alteram uoluptatum cupiditatem, & illam quidem ideam acquisitam. hanc autem innatam uocitat. Nec igitur artem, neque rationem, neque ordinem prorsus ullum uoluptas sequitur. sed potius naturæ, ac sensuum repentino, & temerario quodam impetu, quam aut certo aliquo iudicio, aut consilio excitatur in nobis, blanditur sensibus, corpus suauitate quadã pernitiõsa delinit, atque titillat, effeminat animum, atque è suo statu mentem, rationemque dimouet. ¶ Insuper ea est bonorum natura omnium, ut futura dum sint spem hominis erigant. cum uero adsint, tranquillum efficiant animum possidentis, ac quietum, & eo, quod adest, contentum reddant, suãque expleant possessione, ut nullo ulterius egeat, nihil requirat, nil appetat, quasi id unum possideat, quod sua sit natura sufficiens, atque perfectum. quod si quid ultra desideret, qui boni alicuius possessione fruitur, sollicitudine tamen, ac molestia penitus uacare uidetur. futuræ autem uoluptates intollerabili quodam cupiditatis ardore sensus afficiunt, cura accendunt, animum onerant sollicitudine, & (ut breui complectar) in furem quendam rabiẽmque compellunt. cum uero quis eas, quarum cupiditate exarserat, uoluptates præsentis amplectitur, continuo metum una secum, suspicionemque ducunt occurrantque nos, dum fruimur, & ad ferarum redigunt immanitatem. nec dum haustæ, imo (ut uerius loquar) nec adhuc

adhuc primis labris degustatæ incredibili quadam animū pœnitentia, uerecundia, tedio, stomacho, langore prorsus afficiunt ut uerissimum sit illud Socratis in phædone dolorem, ac uoluptatē ex eodem capite ambo esse connexa, naturamque in unum eorum apices coniūxisse. Eaq; de causa fieri, ut cuiusque eorum alterum adsit, eundem postea sequatur & alterum, inde rursus cupidinis ignes exoriuntur, & quo auidius uoluptates haustæ sunt, eo plura, atq; ueriora libidinum germina, semināq; repululant. Hinc (ut opinor) poetæ apud inferos tityon inducunt, cui tota nouem per iugera corpus

Porrigitur, rostroque immanis uultur adunco

Immortale iecur tondens fecundaque pœnis

Viscera rimatur epulis, habitatq; sub alto

Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

Quapropter diuine Architas Tarentinus, ac Plato eiusmodi animum perforato uasi similem esse uoluerunt, ob infatigabilem, atque infinitam uoraginem appetendi, q̄ quæ nullis uoluptatibus expleatur. Epicarmus pythagoricus, ac Socrates non modo perfracto uasi, uerum etiam euriippo libidinosum animum comparauerunt. q̄ quemadmodum in euriippo aqua fluit, ac refluit, & sursum deorsumque iactatur. Ita & in huiusmodi animo, nunc cupiditas, seu uoluptas insit, nunc cesset, ac fluat, & iterum renascatur, ac refluat. modo lætetur, ac speret, & quasi sursum erigatur libidinosus animus, modo doleat, diffidat, metuat, sollicitetur, deorsumque cadat, tum id uelit, tum nollit, immo eodem quoque in tempore, aliud quidem ratio uelit, aliud sensus affectent, atq; ita fit, ut eiusmodi animus non modo, tum ad hoc se, tum ad illud intendat. Verum etiam uno in tempore in contrarios affectus, diuersasq; sentētias distrahatur. Itaque Socrates malle dicebat, ut lyra sibi dissona foret, chorusq; quem duceret, & multos alios homines sibi contradicere, quam ut ipse unus sibi ipsi contrarius ac dissonus esset, unde rationabiliter pythagoras armoniam quandam uirtutem nuncupat. ¶ Sequuntur deinde reliquæ tres contra uoluptatem Platonis argumentationes. Et enim contrariam ille boni, ac mali naturam esse censet, ut illud difficile consequamur. In hoc autem ueluti per lubricam uiam quandam facile dilabamur, igitur fore, ut mala quæ sunt, ita excrescant, ut omnem bonorum naturam deleri penitus, atque extirpari necesse sit, nisi huic tam pernitiôsæ pesti aptissimū quoddā natura remediū adhibuisset, ita enī institutū esse, ut singula bona ob maximā naturæ cognationē se se iuicem

appetant. In unumq; tendant, nec ullo pacto abinuicem discernantur. sed quadam quasi confusione coeant. et cui unum aliquod ex iis adsit, nullum sibi bonorum deesse queat. uirtutesq; tanta se connexionem consequantur, ut qui unam adeptus sit, omnium iam uirtutum possessione fruatur. Quapropter laboribus difficultatibusq; bonorum consequendorum, eorundem quoque coniunctionem, copulationemq; deus opposuisse uidetur. At uero mala inter se dissident, atq; dissentiunt, nec ullo modo inuicem coire, confundi ue possunt. Recte q; Aristoteles malum inquit se ipsum corrumpit, quod si integrum undequa; sit intolerabile est. Nec unquam in eodem prodigalitas, atq; auaritia, aut audacia, timiditasq; conueniunt, eodemque modo nec alia ulla uitiorum extrema, cum penitus opposita sint, inuicem connectuntur. Quapropter optimum id aduersum delinquendi procliuitatem à natura remedium adhibitum esse uidetur, ut qui ad lapsum est pronior, in omnem tamen præcipitii partem labi nequeat, qui uero summa difficultate ascendit, totum atque integrum deinde cacumen necessario consequatur. Cum igitur malorum, bonorumq; huiusmodi conditio sit, necessaria ratione concluditur, ea, quæ sese minime consequuntur bona esse non posse, uoluptates autem nedum inuicem congregiantur, sed sibi quodammodo repugnare, sapiusque impedimentum afferre uidentur. Nam dum aliquis corporis sensus maxima suauitate mouetur, reliqui eorum, quæ sibi tum offeruntur, uix iocunditatem percipiunt. illud quoque accidit, ut alter altero, plures, maioresq; ad modum uoluptates perferant nec omnes animantes pariter delectentur, uirtutes autem, & omnino quæcunque bona sunt, ob eam, quam paulo ante retulimus rationem, sic inuicem copulantur, ut cuncta simul eidem adsint, nec plura ex his uni, quam alteri adesse queant. Cum ergo bonorum atque uoluptatum dissimilem inter se naturam esse perspicuum sit, nemo profecto corporis uoluptatem, nisi qui nimium eius amicus existat, bonam dixerit.

¶ Altera deinde platonis argumentatio eam esse probat bonorum proprietatem, ut ad comunem humani generis utilitatem salutemque tendat. uoluptatem uero propriam dicit libidinem, amoremque gignere, & qui huic obnoxius est propriae duntaxat cupiditati semper intendere, nec ullam sibi alterius curam esse, modo propriae uoragini uigilantius obsequatur, Omnia que, quæ agit ad eam, quæ sensibus percipitur suauitatem iocunditatemque referre. ¶ Postrema platoniorum ratio illa est, qua bonum, ac finem idem omnino esse

DE VOLVPTATE

esse dicunt, finem uero id, ad quod quasi quiddam extremum appeti-
 tio referatur, Quapropter cum naturalis homini appetitio uolupta-
 tem alterius cuiusdam gratia solummodo concupiscat, nec sane finem,
 nec omnino bonum, hanc esse quis sanæ mētis existimet? Etenim ob
 eam causam suauem eiusmodi perceptionem uiuentibus à natura datā
 existimant, ut quæ ad uiuendū necessaria sint, acquirant, & parent. quod
 enim uiuit duobus potissimum indiget, ut quæ nocere possunt, reiiciat,
 atque repellat, quæ uero prodesse, capiat, atque asciscat. Cum uero illa à
 se propellere, hæc autem consequi laboriosum, atq; difficile sit, ne ob
 hanc ipsam difficultatem uiuentia ad ea, quibus indigent comparan-
 da tardiora forent, in omni huiusmodi actione quandam natura uo-
 luptatem implicuit. quo fit, ut hac dulcedine, uelut esca delinita, ac pe-
 nitus capta, nec pericula ulla, laborémque fugiant, nec parandi uictus
 difficultatémq; percipiant, sicutq; ad paranda uitæ necessaria promptio-
 ra, qđ autem horum gratia uoluptas nobis à natura data sit, hoc uelut si-
 gno demonstrant, qđ omnes animantes, cum quid è corpore, quod su-
 perfluum sit expellunt, siue quod necessarium capiunt, hac, quam sæpe
 iam commemorauimus suauitate mouentur, quæque magis id agunt,
 maiorem quoque delectationem percipiunt. Cum uero naturæ indi-
 gentiam prorsus expleuerint, nullam ulterius uoluptatem persentiunt.
 sed ea, quandiu indigentiam replent, moueri uidemus, quasi ad uitæ
 necessaria consequenda explendámque indigentiam sensuum uolu-
 ptatem natura retulerit. uitæ igitur tum seruandæ, tum etiam generis
 propagandi gratia uoluptas tradita est, nec propter se expetenda, neq; fi-
 nis, propterea qđ ne bonum quidem, ut sæpius demonstrauius appel-
 lari debet. ¶ Architas quoque pythagoricus, hac aduersus corporis
 uoluptatem argumentatione utebatur, quod causæ semper eaq; quæ
 causas consequuntur cognata esse debeāt. Ideoq; nemini dubium esse
 putat, quin illud ex quo mala plurima consequuntur, bonum esse non
 possit, uoluptatis autem gratia pestiferas omnes animi perturbationes,
 adulteria, supra, homicidia, furta, dissensiones, scelera denique omnia
 nasci perspicuum esse. Ex quibus efficitur (ut ille putat) non modo non
 bonum, sed maximum quoddā malū, ac detestandum uideri, eadémq;
 ratione Antistenes Socraticus extremum, summūmq; malorum
 corporis uoluptatem esse probat. quia quod omnium malorum cau-
 sa, & origo sit, cæterorum quoq; pessimū merito iudicari possit, cumq;
 delicta oīa ab ignorantia proficiscantur, nihilq; eē possit, quod æque, ac

uoluptas iudicium, consiliūque corrumpat, necesse est (ut ille cōcludit) ab hac & ignorantiam, & mala omnia proficisci. Vnde insania dicere solebat potius, q̄ uoluptate corripiar. ¶ Præterea Mercurius Trismegistus ægyptiorū omnium sapientissimus, duabus potissimum rationibus hanc nefariam labem ex animis hominum extirpare conatur. Id enim cuiq; bonum esse censeat, quod aut rem ipsam, cui quidem adsit in propria natura contineat, aut ad meliorem frugem perducatur. primi generis esse uirtutes eas, quæ in actione positæ sunt uidemus. earum nāq; proprium est animum ab omni perturbationum tumultu liberum, trāquillūmq; reddere. Perturbationum uero detractio, & quasi quædam mentis serenitas sua cuiusq; animi, ac naturalis proprietates existit. Secūdi generis eas uirtutes, quæ in contemplatione uersantur esse cōstat. Quippe cum animum rerum diuinarum studio, intelligentiāq; supra humanam quodammodo naturam erigat atq; extollant, ut ad dei uitam, quæ duntaxat in contemplatione consistit, q̄ proxime uideatur accedere. uoluptatis uero conditionem utriq; contrariam esse patet. Ardentissimis enim innumerisq; affectib' animum quasi quibusdam furiis agitatur. ut longe absit ab illa, quam magnopere natura requirit, trāquillitate. Cūq; humanum genus inter deum, ac bestias medium teneat, ob eamque causam utrorunq; participes esse merito uideatur. in alterum quoque migrare, & quasi conuerti posse Trismegistus existimat. Et enī qui mente præcipue utitur, cum profecto beatissimam deorum immortalium uitam agere, qui uero corpore, ac sensibus bestiarum. Quapropter cum uoluptatis usus in corpore sensibusque existat, qui maxime huic deditus est, non modo non adscendit ad ea, quæ meliora, diuiniōraq; sunt, sed ne propriæ quidem naturæ statutum, dignitatēque retinet, ac uelut ex animo ad corpus, ex mente ad sensus, ex homine ad bestias labitur. Diuine apud platonem Socrates in phædone uoluptas inquit quasi clauum tenens animum corpori affigit, atque coniungit, efficitq; ut infectus corporea specie ea putet esse uera, quæ suadeat corpus. Nam cum eisdem rebus commoueat, atque eadem sentiat cum corpore, cogitur (ut puto) eorundem morum, atque eiusdem alimonie fieri. ¶ Ex iis altera quædam argumentatio à Trismegisto cōtextitur. In omnibus quippe rerum generibus unū aliqd̄ maximū, atq; summū esse uult, cuius participatione reliqua in eodē genere reponant, ut omnia, quæ calida sunt, ignis natura, cui summa caliditas adsit calida fieri. eodēq; modo & bona quæcunque sunt. quod summum, primumq; bonum sequantur,

atq;

DE VOLVPTATE

atq; imitentur bona dici debere. Summum uero bonum esse deum, qui dubitet, is nihil omnino intelligit. Quæcunq; igitur bona dicuntur, quia deum quodammodo imitentur, eiusmodi appellatione digna esse putat. uis de uirtutes omnes, q; deo cognatissimæ sunt, non imerito perfectæ atq; optimæ iudicantur. Primi nanq; (ut supra diximus) uirtutum generis opus est tranquillitatem afferre. Alterius autem ad ueritatis cognitione perducere. Tranquillitas uero, ueritatîsq; scientia (ut Plato quoq; disputat) diuinitatis maxime propria sunt. Quapropter nemini dubium esse potest, quin utraq; uirtutum genera homines immortalis deo cognatos efficiant. at uero uoluptati quæ potest esse cum diuinitate cognatio: Deus quippe ab omni corporis concrectione solutus, ac liber existit, uoluptas autem corpus mouet sensibusq; blanditur, efficitq; ut in corporis luto sensibusq; demersi, non modo ab immortalium deorum præstantia. sed ab hominum quoq; natura degenerare uideamur, omnemq; humanam rationem exuti porcorum spurcissimas sordes induere. Quapropter non immerito inquit Plato, uoluptas à deorum natura sequestrata est, sed quid uerius aptiusq; aduersus hanc pestem dici potest: q̄ quod ab hippocrate diuino profecto uiro dictum ferunt. Is enim cum de ueneris uoluptate loqueretur, partem esse dixit illam morbi teterrimi, quem nostri comitalem uocant.

Caput. iii. Obiectiones peripateticorum contra platoniam uoluptatis definitionem.

h Accigitur est diuina Platonis de uoluptate sententia, in qua Mercurius Trismegistus, & pythagorici omnes, ac socratici quiq; excellentiores absq; ulla dubitatione cōsentiunt. At uero peripatetici acuti sane uiri. sed hac in re contentionis forte studiosiores, q̄ ueritatis tam optimam, tamq; diuinam Platonis sententiam suis quibusdam argutiis peruertere, atq; deprauare contendunt. ¶ Tria uero sunt, in quibus nituntur platonicos carpere. Primum quod Plato uoluptatem motum in definiendo uocauerit, motum nanq; omnem uelocem aiunt esse, uel tardum, uoluptatem uero nullam uelocem, aut tardam dici posse. Sed aut breuem dici, aut diurnam oportere, neq; motum ullum simul totum posse consistere. sed alteram semper alteri motionis parti succedere partem. ita ut una deficiēte, nascatur & altera, neq; possint duæ quædam motionis partes se inuicem expectare. uoluptatem contra simul fieri totam, omnesq; eius partes inuicem (ut ita

dixerim) cōmanere. Nam cum animus boni alicuius possessione frui se nouerit, hunc statim putant uoluptatem percipere. Itaq; fieri, ut uoluptas animi cognitionē pceptionēq; sequatur, & ut perceptio eo, quod bonum uidetur, extrinsecus obiecto puncto temporis tota conficitur, sic uoluptatem, quæ apprehensionem eiusmodi sequitur, puncto quoq; temporis perfici. Quæ uero sic fiunt, tota simul ac pariter fieri, atq; indiuidua quadam simpliciq; natura consistere. Ex quibus concludi uolūt uoluptatem sensibus simplici quodam puncto prorsus innasci, ac statim primo sui exordio totam perfectamq; existere, nec partem alteram ut absolutior sit, desyderare, quo fit ut motus esse nō possit. ¶ Deinde Platonem reprobant, q̄ repletionem indigentiaē uocauerit uoluptatem. idq; ob hoc falsum esse putant, quoniam in animo uoluptas in sit. repletio autem existat in corpore, nec omnem uoluptatem consentiūt talem esse, ut cum indigentiaē repletionem conueniat. Si quidē quæ oculis, auribus, ac narib⁹, ex formis, sonis, odoribusq; percipiuntur uoluptates, nullam priorem expleant indigentiam. Esse præterea in contemplatione quādam ineffabilem uoluptatem, quæ nihil indigens impleat. eā quippe mentis propriam esse, mentem uero nec aliquo substētaculo indigere, nec aliqua ratione replei posse, impleri enim contrāq; exhaustiri corporibus conuenire, quæ & plena esse possunt, & uacua. Animo autē cum simplex atq; incorporeus sit, illa nullo pacto posse contingere. ¶ Tertio uero loco id arguunt, quod uoluptates nullas Plato bonas esse dixerit, plerāsq; malas. At illi plurimas arbitrantur optimas, & laude dignissimas, talēsq; esse illas, quæ ex honestis actionib⁹ suscipiantur. uideri nanq; actiones huiusmodi iocūdissimas, eāq; uoluptatem, quæ in illis in sit, optimam purissimāq; existere.

Caput. iiii. Responiones ad obiecta.

h Ac sunt peripateticorum argumentationes, quibus ego responde me posse diffiderem, nisi idem ipse, contra quem pugnat suo (ut dicitur) se Marte defēderet. ¶ Prima igitur argumentatio, qua uoluptatem nequaquā motum esse posse concludunt, & si forte uera sit, nihil tamen in Platonicos ualet. Nam & ipse Plato docuit duo esse motuum genera. alterum quidem corporum, alterum animorum. motūq; corporum eorum, in quibus est naturam sequi corpus, si quidem indiuiduo, ac simplici statu collectum esse non potest. Sed alteram eius extra alteram partem iacere necesse est. alioquin diuisione careat
oportet

oportet, quod uero in diuisum remanet, id iam naturā corporis exuit, quapropter cum omne corpus extensum atq; diuiduum sit, necesse est si quando agat patiatur ue quippiam, aut ex loco in locum alterum transferatur, propinquiores, anterioreſq; partes prius ceteris, uel pati, uel agere, uel conuerti. Itaq; omnis corporum motus temporis spatium exigit. & ſucceſſione quadam ab eo, quod prius eſt in poſteriora diſteditur. Animus autem indiuiduus eſt, ac ſimplex nullam penitus diſcretionem, diſtantiāq; partium habens. igitur animi motio indiuidua eſt, & ſimplex atq; uno temporis pūcto ſimul tota conficitur. Vnde Tales mileſius nihil animo inquit eſſe uelocius. Cum ergo uoluptas apud Platonem, nō corporis, uerum animi motio diſſinita fuerit, nihil ſane prohibet eam motionem eſſe, ac etiā ſimul totam conſiſtere. præſertim cum i Platonis libris motio non modo fluxum, ſucceſſionēq; (ut peripatetici uolunt) uerum omnem quoq; operationē actūq; ſignificet. ¶ Deinde quod aiunt Platonem uoluptatem indigentia repletionem, indigentiam uero dolorem appellauiffe, fortasse minus uerum uideri poteſt. Nā & ipſe i Gorgia uult uoluptatem in repletionem cōſiſtere. uoluptatem uero in uoluptate, aut aliud quippiam eorum, quæ natura ſiunt in ſe ipſo conſiſtere, præter eos qui Platoni diſſimillimi ſūt, nemo diceret. Præterea in eodem libro inquit, repletionem eſſe uoluptariam, indigentiam uero plurimum doloroſam. At quis adeo inepte loquitur, ut uoluptatē uoluptariam, dolorem doloroſum uocitet? Quis item dixerit pulchrā pulchritudinem iuſtitiā iuſtam: eodem quoq; modo nec Plato uoluptariam uoluptatem, nec dolorem doloroſum appellauiffet. Non igitur dolorem indigentiam, nec repletionem uoluptatem eſſe uoluit. Inſuper uoluptatem inquit a repletionem fieri, dolorem ab egeſtate. Ipſe uero idem nihil exiſtimat à ſe ipſo fieri poſſe. Quonam igitur pacto uoluptas, ſi ſit repletio ab ipſa fiet repletionem: aut dolor, ſi ſit egeſtas ab egeſtate naſcetur? Quin etiam idem ipſe i Timæo uoluptatem in ſenſu ponit, eamq; motum affectūq; nominat. affectum uero ſenſūq; motū repletionem eſſe uir tantus nunquam diceret. Quod ſi quis in Gorgia legerit uoluptatem eſſe corporis repletionem, is attentius eum locum cōſideret, ac demum reperiet Platonem non id ipſum ſentire, ſed eam eſſe Calliclis uoluptuoſiſſimi hominis ſententiā. aduerſus quē Socrates acerrime diſputat. ¶ Verum dant hæc nobis peripatetici. nō nulli negant tamen omnem uoluptatem ab ipſa repletionem indigentia fieri. quippe cum illa, quam nobis affert contemplatio, quæq; in mente

consistit, ex nulla fiat indigentiae repletionem, ego uero & si luce clarius ostendere id possim, illam quoque mentis, quae ex contemplatione capitur iocunditatem ab ipsa repletionem originem sumere, demus tamen hoc illis, ne uideamur nimis forsitan contentiosi. sit ita sane, ut uolunt. quid tum? Non ne Plato (ut superius quoque diximus) uoluptatem in sensibus, gaudium in mente locauit? Si ergo peripatetici eam etiam in mente ponant. quid ad nos? Non enim hoc sentit Plato. Quod ergo in contemplatione percipitur, non uoluptatem, sed gaudium nuncupamus. Quod si minus a repletionem nascatur. nihil contra platonem. qui non gaudium, quod in mente est. sed uoluptatem, quae in sensibus insidet, inquit a repletionem creari. Sed instat acrius Aristoteles in eo, qui de moribus liber est decimus, probans illam quoque, quae fit in sensibus uoluptatem, non semper ab ipsius repletionem indigentiae proficisci. id enim in tactu, ac gustu uerum esse uult. At uero in his, quas ex odoribus, formis, sonisque capimus uoluptatibus nullo pacto contingere. Neque enim illum qui laetatur sonis, aut formis, his ipsis, in quibus oblectatur rebus ulla ratione repleti, neque his antea egiisse, nec uero, & si uerisimilia forsitan uideantur, non tamen talia sunt. Platoni aliqua ex parte detrahere possint. Nam uerba illa platonis, quibus inquit uoluptatem ab indigentiae repletionem gigni duobus (ut uidetur) modis possumus interpretari. Haec enim duo, egestas. atque appetitio, ita inuicem sunt connexa, ut alterum nequeat ab altero separari. Ea namque quibus egemus appetimus, neque appetimus quicquam, quo non ante concupiscentiam egerimus, neque quisquam est egens, quin appetat, neque appetit uirquam, qui non eget. Quo fit, ut utraque sic inuicem uideantur esse coniuncta. ut alterum semper alterum comitetur. Quapropter apud excellentiores quoque philosophos haec est consuetudo, ut saepe numero egestatis nomine appetitum significant, eodemque modo & appetitionis nomine egestatem uelint intelligi. Vnde recte Cicero, non caret inquit is, qui non desiderat. Socrates quoque opibus delictisque nostris, quibus cateri ardentissime student egere se negabat, quod eas nequaquam apperet. Epicurus autem, non qui parum haberet, sed qui plus cuperet egere dicebat. Itaque si quis uelit egestatem pellere, non pecuniae adiucendum, sed cupidini potius detrahendum. Eodemque modo cum Plato inquit repletionem indigentiae, appetitionis repletionem intelligi uoluit. Repletur autem concupiscentia cum id, quod cupiebat assequitur. Repletio autem appetitionis nihil aliud est, nisi consecutio quadam eius, quod in concupiscentiam uenerat. Ex his ergo, quae diximus

mus

DE VOLVPTATE

mus. sic platonem interpretamur. Repletio indigentia causa voluptatis existit. hoc est cum appetitio, quæ eget, quàmque indigentiam appellamus, id, quod exoptauit, adepta est, cuiusque præsentia fruitur, & quasi repletur. sensibus statim ille motus nascitur, quam suauitatem, delectationem, uoluptatémque dicimus. Vnde epigramma deliacum, iocundissimum esse inquit, reamata potiri. Hæc autem interpretatio cunctis in sensibus, ac etiam in mente (si quis uelit) locum habet. Quippe cum omnes sensus rem ipsam cuius cupiditas antecessit adepti, ineffabili quadam uoluptate deliniantur. Atque primus est hic respondendi modus, quo platonici peripateticorum laqueos possint effugere, & si cui forsan uideatur hæc interpretatio durior, age tentemus aliam, ne nostri uideantur illorum iaculis succubuisse. Explere igitur indigentiam quid aliud est: nisi id, quo indigeas assequi, egemus autem quibus: nisi his, quæ uel salutem ad sit nostram tueri, si amissa sit, reddere possint, uel alio quopiam modo nobis sint utilitatem aliquam allatura. Nos uero homines sumus. Est autem homo, ut peripatetici, ac stoici arbitratur id, quod ex anima rationali constat, & corpore. Pythagorici ac platonici paulisper à cæteris discrepantes, hominem esse putant diuinam quandam mentem terrenis uinculis alligatam, quo fit ut apud cæteros philosophos animus naturam ac nomen cuiusdam partis hominis habeat, apud platonicos animus noster homo totus existat. Quapropter. Socrates à Critone interrogatus, quemadmodum se sepeliri iuberet, ut libet inquit. Si modo comprehenditis me, nec ego uos effugero. Atque idem apud Platonem cum Alcibiade disputans pluribus rationibus hominem probat nihil aliud præter animum esse. Corpus autem non esse hominem, sed hominis. Externa uero non hominis, sed fortunæ. Nec tamen animum nostrum semper & ubique existentem hominem uocitat. uerum quædiu in cælestibus sedibus uitam agit, tum deus, tum etiã dæmon à platonice nuncupatur. Cui uero habitaculis terrenis includitur, ab ipsa humi natura in quamersus est humanitatis nomen accipit. Ita que Origenes platonice nobilissimum hominem in dæmonem, ac deum conuerti posse, & in bestias quoque migrare non unquam asseuerat. Seneca item Platonis plurimum studiosus animum nostrum appellauit deum in humano corpore hospitatum. Sed ii omnes, & ipse etiã Plato, Heraclitum. Empedoclem. Pythagoram imitati sunt. Nam Pythagoras animum nostrum ex homine in deum transferri his uersibus asserit. Corpore deposito cum liber ad æthera perges,
Euades hominem factus deus ætheris almi.

medico

¶ Cum igitur (ut ad propositum reuertamur) homo sit aristotelicorū
 sētentia, quod ex anima rationali constat, & corpore. ut uero Plato uult,
 diuinus quidā animus, qui terreni corporis ministerio utitur, Sequitur
 ut duarum profecto rerum animi scilicet & corporis cura nobis susci-
 pienda sit. Animi quidē (ut ille iubet) sui tantum gratia. corporis autē
 cura omnis ad animum, quasi seruus ad dominum referri debeat. Eorū
 ergo quibus egemus duo sunt genera. Indigemus enim his quæ sint
 animo, & his, quæ sint corpori profutura, Profunt uero corpori, quæ ui-
 tam, quæ ualitudinem, quæ uires, quæ formam, quæ naturam propriā
 aut reficiunt, aut seruant. Animo autem ea conueniunt omnia, quæ ad
 mores optimos, quæq; ad rerum cognitionem aliquid conferāt. His ad-
 de illa præceteris, & animo prodesse, & corpori, quæ alterutri similia, &
 cognata uideantur. Similia nāq; (ut dicitur) similibus conseruantur, &
 singula salutem propriam expetunt. Hæc ergo sunt, quibus homines in-
 digent. Quapropter, quando hæc adsunt, uel ea saltem, quæ horum spe-
 ciem quandam & similitudinem habeant, uoluptate afficimur. Si qui-
 dem quæ bona nobis esse uidentur, si præsentia sint, uoluptatem affe-
 runt. Quo fit, ut uoluptatem præcedat opinio, ut enim placet stoicis,
 nulli quicquam potest esse iocundum, nisi quod quisque sibi cognatū
 ac bonum existimauerit. ¶ Cum uero uoluptas corporis sensibus
 percipiatur. horum uero species quinque sint, erunt similiter quinque ge-
 nera uoluptatum, una quidem tangendo. altera gustando percipitur,
 odores aliam præstant, aures, atque oculi reliquas suggerunt. Atq; ii sen-
 sus ita se inuicem habent, ut ordinem quendam, & loci pariter, & naturæ
 contineant. Oculi enim purissimi sunt, & ut timæus platonicus dispu-
 tat, ac probat. Ignis lucisq; naturæ cognati. Aures secundum ordinem pu-
 ritatis optinent, atq; aeri comparantur. Nares tertium deinde tenuitatis
 gradum possident, & crassiori quadam natura concretæ, medium inter
 aerem, aquamq; continent. Deinceps uero gustandi organum crassius
 est, & aquæ naturæ simillimum. Postremo tenuitatis gradu hæ, quibus
 tangimus, partes distribuuntur. hæ nāq; ad corporis naturam accedunt
 propinquius, ac terræ crassitudini deputantur. Cernis hos quinque sen-
 sus gradatim dispositos sic inuicem se se habere. ut qui eminentiori par-
 te corporis collocantur, potiorem quoque ordinem puritatis obtineāt,
 & aliis alii diuersisq; rebus cognati existant. Quod quia in his, quos in
 platonis timæum edidimus, cōmentariis latius disputauimus, sufficiat
 hoc loco breuiter attigisse. Cum ergo tangendi sensui solida quædam &
 crassiora

DE VOLVPTATE

crassiora corpora admouentur, eadē prædita humoris calorisq; natura,
 qua ipse quoque sensus affectus est, horum tunc præsentia corporum,
 quia sibi cognata sunt, quia eandem naturam habent, quia propriam
 eius concretionem, qualitatemq; tuentur, exultat quodammodo, ac ge-
 stit, totusq; suauitate perfunditur. Gustus uero liquidioribus (ut patet)
 corporib⁹ recreatur. delectatur enim saporib⁹ his, qui humoris decocti,
 maturiq; naturam habet. Quippe cum & ipse (ut Platonici putant) eadē
 proportione concretus sit. quo fit, ut simili, & quasi suo quodam fami-
 liari accedente, cum eo suauissime conquiescat. Odorandi præterea uis
 odoribus iis reficitur maxime, qui inter aquæ aerisq; naturam commi-
 sti sunt, quod in pomis, floribusq; percipitur, si quidem, & ipsa eandem
 naturam ab origine sortita sit. Aures insuper eiusmodi delectantur so-
 nis, qui ex purissimo aere confecti sunt, atq; ex eadem, qua & ipsa armo-
 nie consistant, itaq; uidemus ob naturæ diuersitatem hos remissioribus,
 illos uehementioribus, alios grauioribus, alios item liquidiorib⁹ concē-
 tibus delectari. Oculis autem, quod luci familiarissimi sunt, ea uidentur
 esse gratissima, quorū natura quā simillima luce temperata est. eiusmo-
 di uero ea sunt omnia, quæ ex colorum, qui omnes à luce proficiscun-
 tur pulcherrima temperatione resultant. Nec solum rebus his, quas sen-
 sibus haurimus ad uitam augendam reparandamq; naturam indige-
 mus, uerum etiam ad mentis peritiam consequendam. quo efficitur, ut
 sensus duabus de causis, optimis quibusdam rebus, quæ extrinsecus offe-
 runtur indigeat. tum quia sibi cognata ac similia sunt. singula uero si-
 milibus conseruari perficq; necesse est. tum quod ad rerum atq; artiū
 cognitionem, quæ res maxime à nobis expetitur, istruere possint. Quo-
 tiens igitur ea, de quibus diximus, sensibus offeruntur, admittunturq; in-
 tro penit⁹ ad fruendum, sensuum indigentia illa, quæ antea cupidinem
 peperit expletur. Eaq; , quam quærimus, uoluptas ex hac indigentia re-
 pletione contingit. Hæc est igitur secunda platonica definitionis inter-
 pretatio, quam neminem arbitror, modo sanæ mentis sit, uituperatu-
 rum. quapropter de his hætenus, pergamus ad reliqua. ¶ Tres sunt
 aristotelicorum aduersus Platonem propositæ quæstiones, prima q̄ fal-
 so uoluptatem uocauerit motionē. Alia, q̄ nec repletio, nec à repletio-
 ne uoluptas omnis esse possit. His omnibus non meo quidē ingeniolo
 nec enim tantum mihi arrego. sed his, quæ ab ipso Platone latissime
 disputata sunt, satis iam responsum arbitror, Postrema uero Aristotelis
 obiectio fuerat, q̄ plurimæ uoluptates, contra Platonem, qui id negasset

bonæ honestæq; forent. cuiusmodi sunt, quæ ex actione, atq; usu uirtutum, & contemplatione proueniant. Ego uero dixerim superius à principe, ac præceptore nostro propositum esse, quid huic obiectioni respondendum sit. Quæ enim in mente consistunt, uirtutesq; sequuntur, Plato noster (ut supra retulimus) non uoluptatis, sed gaudii nomine nuncupauit, quapropter quod uirtuti mistum sit, bonum esse, Aristoteli dabimus, nec tamen uoluptatem dabimus bonam esse, sed gaudium. utitur enim pro arbitrio suis quisq; uocabulis, & nomine quidem discrepat Aristoteles à Platone. re congruit. Pythagorici uero, stoici, ac cynici cum nostris re pariter, ac nomine congruunt.

Caput v. Opiniones uariæ quid sit uoluptas. Prima opinio Aristotelis.

Aristoteles autem, ut ad eius sententiam deueniamus uoluptatis nomine utitur latius, eoque uult non modo illam, quæ sensibus inhaereat iocunditatem, sed illam, quoque, quæ in mente consistat significari. quid uero ipsa uoluptas sit, magis annuere, quam exprimere uidetur. Veruntamen quæ de hac in septimo, ac decimo de moribus disputat, hoc quo dicam modo interpretari possumus. Tres sunt (ut Aristotelis uerbis utar) animi potestates, quarum una nobis cum plantis communis est, quam uegetandi uim nominant. cuius officia tria sunt, alere proprium corpus, atq; augere, ac demum aliud extra se gignere simile alteram deinde naturam animæ sentiendi uim uocitat, quæ nobis cum cæteris quoque animalibus communis existit. Sensuum uero, alios intimos, alios externos esse. externi autem, qui etiam ad propositum magis pertinent, quinque sunt, uulgari propemodum diuisione notissimi. tertia uero animi uis, solis ex omni animantium mortalium genere hominibus conuenit, eumque intellectum mentemque nuncupat. His addit mouendi potestatem. sed eam, quod ad propositum nil ualeat, dimittimus, de prima uero animæ natura, quæ plantis conuenit philosophi ueteres diuersa senserunt. si quidem plato arborum herbarumque animas tacitam quædam appetitionem, quem naturæ nixum uocat, habere putat. Empedocles non modo naturalem inclinationem, uerum sensum etiam plantis inesse uoluit. Anaxagoras autem, ac Democritus uoluptate doloreque eas affici. nec sentiendi modo, sed & cogitandi, & intelligendi uim habere censent. At uero Aristoteles, nec ratione, nec omnino sensu præditas, nec uoluptatis alicuius participes arbitratur, quo fit, ut nutriendi augendi que illa potestas nihil ad Aristotelis de uoluptate sententiam

sententiam conferat. Reliquæ igitur animæ vires, quibus uoluptatem attribuit, duæ sunt. ex quibus unam (ut eius uerbis utar) intellectum, alteram sensum nominat, hisque suas actiones, quas cognitiones uocat, assignat. Intellectus igitur siue (ut latine loquar) metis, atque rationis operationem, intelligentiam, cogitationem, cõtemplationemque dici uult. Visus uero uisionem, auditus auditionem, odoratus, odorationem, gustus, gustationem, tactus denique tactionem. ut uisus quidem ipsa sit animæ uis, ac natura, qua uidere quis potest. uisio uero actio ipsa, hoc est uidere, eodẽmque modo in sensibus cæteris, uisionem autem (ut unum pro singulis prosequamur) duo potissimum habere principia, à quibus ueluti quibusdam causis oriatur, uisum scilicet ipsum, in quo sit, & uisum per rem externam, quæ cernitur, à qua uisus excitatur, ut uideat, & uisum quidem animi uim, ac potestatem nominat Aristoteles. Quod autẽ uisum cernitur obiectum, uisionem uero perfectam esse dicendam. cum & animi uis optime affecta sit, & illud quoque, quod cernendum est, obiectum suapte natura sit optimum, & naturæ insuper animæ consentaneum. quod si alterutrum defecerit, uisionẽ imperfectam fore, utrisque uero concurrentibus in unum, perfectam. quæ uero perfecta sit uisio, eandem quoque iocundam esse, quæ perfectior, iocundio rem, quæ perfectissima iocundissimam, Visionem igitur (ut idem sæpius repetam) quia perfecta sit, iocundam esse, perfectionem igitur uisionis iocunditatem quandã uideri. Quia propter & uice uersa iocunditatem uisionis perfectionem esse. Cum uero iocunditas, ac uoluptas, ut ad propositum spectat, idem ualeant, effici uult, uisionis perfectionem esse uoluptatẽ, quodque de uisu dictum est, idem etiam de sensibus cæteris, deque ipsa mente intelligi uolumus. in cunctis enim est operatio propria. in auditu quidem, auditio, odoratu, odoratio, de cæterisque similiter. Voluptas igitur cõmuni definitione apud Aristotelem nihil aliud est, nisi perfectio quædam operationis animi, idem autem cognitionis. Cumque omnibus sensibus uoluptas inhæreat, uoluptas uisus erit uisionis perfectio. auditus auditionis. gustus gustationis, ac de reliquis eodem modo, ut cuiusque uoluptas sit propriæ operationis perfectio. Est autem apud Aristotelem perfectio duplex. altera quidem prima, annexa altera. prima uero illa est, quæ pars eius naturæ, cuius perfectio uocatur, existit, uelut anima hominis. hæc enim hominis perfectio est, & pars quædam humanæ substantiæ. annexam uero perfectionem illam dicimus, quæ cum nulla substantiæ pars existat, substantiam tamen ipsam consequitur, ac ueluti co-

mes rei ipsius, quam perficit, naturæ annectitur, atque adiungitur. cuiusmodi est in iuuentutis flore pulchritudo. nec enim pulchritudo iuuentus ipsa est, neque pars aliqua iuuentutis, sed ipsam sequitur iuuentutem, atque ornat, perfectamque reddit. uoluptas igitur cum sit operationis illius, quæ in sensibus, aut mente consistit perfectio, quæ tandem perfectio hæc erit: prima ne: at hoc Aristoteles utique negabit, Voluptas enim, quæ uisu efficitur, nec ipsa uisio est, nec pars aliqua uisionis. Erit igitur uoluptas in uisu uisioni quædam annexa, atque adiuncta perfectio. Nam & si in ipsa uisione implicita sit, neque tamen uisionis pars est ulla, neque uisio tota. Alioquin absque uoluptate uisio, quam sæpe iam commemoro fieri nullo modo posset. uerum ab ipsa oritur uisione, & quasi comes cõsequitur, miscetur illi, hæret, ornat, perfectamque efficit. nam & diligentius, & perfectius quisque id agit, quod delectat. quod profecto notius est, quam ut probatione aliqua indigere uideatur. Quamobrem nõ absque ratione uoluptas operationis illius, cui competit, ut cõtemplationis, uisionis, auditionis, cæterarumque omnium adiuncta quædam perfectio definitur. quod si honestæ actionis fuerit, ipsa quoque uoluptas honesta ab Aristotele nuncupatur. sin turpis, & ipsa turpis. media uero, uoluptas quidem est media. qua quidem in re à plerisque ueterum philosophorum discrepat Aristoteles. ¶ Alii namque uoluptatem esse putauerunt rei cuiusdam, quæ nobis conueniat, naturam impositam sensibus, ueluti suauem mellis linguæ saporem imbibitum. Alii uero uoluptatem rei conuenientis perceptionem definire. ueluti cum gustui dulcedo liquoris apponitur, nec dulcedinem ipsam, neque liquorem, neque gustum uoluptatem appellauerunt, sed ipsam potius gustationem, hoc est dulcedinis perceptionem, quorum sententiam Auicenna probare uidetur. Nõnulli uero nec ipsam etiam suauis liquoris perceptionem uoluptatem esse uoluerunt, sed illud potius animi iudicium, quod primam sensum apprehensionem, quam plerique phantasiã uocant, sequatur. Primo namque sensum, quod sapor dulcis sit, nosse. postmodum quod bonus asciscendusque sit iudicare. id plerique iudicium uoluptatis nomine significari putant. Nec defuerunt, qui neque suauem sensibus impositam qualitatem, nec eiusdem qualitatis perceptionem, neque iudicium uoluptatem uocauerint. uerum commotionem quandam corporis, ac sensus, quæ quidem perceptionem ipsam iudiciumque consequitur, ueluti liquefactionem, effusionem, elationem, exultationem, petulantiam, atque his similia. At uero alii quidam ipsam membrorum suauem, & gratam, quæ ante iudicium fit

fit

fit. concitationem, titillationemque, uoluptatem esse iudicauerunt.

Caput. vi. Opiniones peripateticorum de uoluptate.

Ristoteles autem horum nihil uoluptatem nuncupare uide-
 tur. Cæterum apprehensionis ipsius quandam perfectionem,
 ut prior quidam dulcedinis perceptio sit, ex hac aliud quiddam
 nascatur. eius quasi comes, & annexa perfectio, eademque uoluptas existat.
 Quid uero sit huiusmodi perfectio, quam uoluptatem nominat, nunquam
 satis (ut uidetur) explicuit. Peripatetici autem, qui fluxerunt ab Aristotele,
 dum id, quod ab eorum principe obscure dictum fuerat, explicare,
 & in lucem edere uellent, in diuersas sunt sententias distributi. Nam alii
 quidem in sensibus. alii uero in eo, qui sensus sequitur appetitu uoluptatem
 collocauerunt. Et qui in sensibus, diuersis quoque modis Aristotelem
 interpretantur. Et enim non nulli duas in sensibus esse putant perceptiones,
 quarum prima ab iis, quæ extrinsecus offeruntur in animum quodammodo
 proficisci, ac fluere uidetur. altera uero ab animo magis profecta, ad ea, quæ
 extra sunt porrigi. Primo namque animus exempli gratia dulcedinem percipit,
 quæ prima perceptio ex ipsius rei, quæ obiecta est suauitate oriri uidetur.
 Deinde considerat se dulcedinem consecutum fuisse, illam percipere, habere,
 eaque perfrui. atque hanc illi secundam animi perceptionem, seu cogitationem,
 siue meditationem, seu animaduersionem, uoluptatem appellatam esse ab Aristotele
 censuerunt, ut uoluptas sit illa ipsa consideratio, qua bonorum presentia se
 frui quis cogitat. ¶ Non nulli non sensum, cum sese dulcedinem consecutum
 animaduertit offerri, & quasi erigi, & quadam uelut hilaritatem concipere,
 ac per se ferre, eamque uoluptatem ab Aristotele dictam arbitrantur.
 Itaque uoluptatem esse eleuationem, siue hilaritatem animi adepti iam
 illud, quod cupierat bonum. ¶ At uero qui uoluptatem in ea parte animi,
 qua appetimus posuerunt, duas appetitus proprietates esse putant. Vna
 quidem moueri nos, ad eaque inclinari, quæ procul a nobis sunt bona, nec dum
 illa fuerimus consecuti. Altera uero in eo, quod adepti iam consecuti que sumus
 consistere. primam, cupiditatem. alteram, quietem nuncupant, & illam quidem
 molestia, sollicitudine, cura, anxietate, plenam esse uolunt. hanc uero ineffabili
 quadam suauitate perfusam, eamque uoluptatem à peripateticorum principe
 nuncupari, ut nihil aliud uoluptas esse dicatur, nisi terminus quidam, siue
 quies, appetitus in bono, quod iam fuerit consecutus. Vnde Lucretius. requies
 inquit hominum diuinique uoluptas. ¶ Cæterum quid ipsa quies sit, non eodem
 omnes modo

Z

exposuerunt. Alii nanque cessationem ipsam, ac ueluti finem aliquem appetendi quietem definiunt, Appetitum & enim cum id, quod cupierat bonum adeptus fuerit, ab appetendo desistere. Itaque sollicitudine & anxietate uacare, quæ uacatio quies ipsa sit, eadēque uoluptas ab Aristotele nuncupata. Ideoque uoluptas est, ut isti definiūt, acquisito, quod cupitum fuerat bono, ab omni appetendi sollicitudine & anxietate uacatio. ¶ Non nulli uero peripatetici aliquid huic uacationi aliud addiderunt. Carere quippe omni molestia non dum plenam, ac perfectā uoluptatis naturam possidere. Fieri uero integram, atque absolutam. si in eo ipso statu sic omnis appetitio conuiescat, ut non modo non ulterius appetat quippiam, sed huic, quo fruitur bono totis neruis, ac uiribus hæreat, assentiatur sibi esse satis, atque in id penitus diffundatur. Est ergo, ut censent isti, uoluptas assensio, atque diffusio appetitus in id, quod possideat bonum, quo fit ut mediis in uoluptatibus liquefcere corpustum, ac diffuere uideatur. cum omnis animi, corporisq; uis, ac motus in id, quod extrinsecus obiicitur, inclinetur, ac penitus rapiatur. Eiuscemodi uero diffusio non modo in corporis membris partibusque. uerū etiam in appetitu naturæque animi esse debet. neque enim in rem aliquā corpus nisi appetitus in pulsu animi que potestate diffunditur. Quapropter & ipsum quoque appetitum animūque diffundi necesse est, atq; auidissime affigi, & hæere illi, quod propriæ uideatur naturæ cōgruere. Omnis igitur huiusmodi animi, appetitusque nixus, copulandi, hæredi affigendi ei, quod iam possidetur bono uoluptatem continet, nec aliud quicquam, ut istis placet, uoluptas esse uidetur, nisi assentiri, hæere, affigi præsentī bono, in id que diffuere, penitusque diffundi. modo hæc intelligas in animo, in eaque animi parte, quæ appetendi uis nominata est fieri. Nam huiusmodi motus in calore quoque sanguine, spiritibus, totaque corpore reperitur, qui nec tamen uoluptas est, nec pars aliqua uoluptatis. uerum ab ea, quæ in animo est diffusionē, assensionēque, quam uoluptatem dicunt, illa quoque corporis liquefactio, effusioque ueluti uestigia quædam intimæ uoluptatis proficiscunt. Nā qualia hæc in corpore sunt, talis & in animo uoluptas existit.

Caput. vii. Quæ platoniorum cum aristotelicis concordia, & quid Platonio de sensibus, & affectibus,

hæc est igitur peripateticorum de uoluptatis definitionē sententia, quam ipse arbitror, ne minima quidem in parte a Platone

tonis nostri sententia discrepare, nisi quod Aristotélés latius loquitur eodem nomine uoluptatis, & eam, quæ in mente est, iocunditatem, & eam quæ in sensibus nominans. Plato uero uoluptatem uocat eam, quæ sensibus accidit. quod uero in mente est, id gaudium nuncupat. Quinetiam interdum & ipse Plato uoluptatis & gaudii nomina confundit, utroque uocabulo utens ad utrunque significandum, Nomine igitur uel nullo modo, uel uix, ac minimo discrepant, ex uero re congruant testes esse possunt non nulli Platonis libri, nec non Platonici plerique haudquaquam philosophi contempnendi. Nam Apuleius. Calcidius, Contius, Ptholemæ⁹ platonici nobiles eo, quem breuiter referam, modo Platonis sententiam obscurissimis in Timæo uerbis positam, interpretantur. sensum profecto aiunt à Platone primam animi perceptionem, quæ ab ipsa corporis passione nascatur, intelligi. Et enim rerum omnium, quæ noscendæ sunt, species quasdam ad nos fluere, sensuum foraminibus hauriri in eo, qui in cerebri uentriculis est, spiritu imprimi, atque consignari. eiusmodi rerum species in spiritu, quod quidem corpus est tenuissimum, atque perlucidum figuratas pulsare animum, atque efficere, ut illa ipsa obiecta externa, quorum hæ sunt imagines intueatur, atque percipiat. hanc animi perceptionem ab ipsa corporis passione impulsuque nasci uidemus. spiritus siquidem ab externis motus corporibus, ipse animum consimili pulsat, formâtque imagine. Cum igitur eiusmodi perceptio à spiritus impulsione nascatur, consequens est eam à corporis passione, id est pulsu motionéque proficisci, quod imitatus Aurelius Augustinus Platonicus bonus in eo libro, qui de animi quantitate inscribitur. Sensus est, inquit, passio corporis per se ipsam nõ latens animam. id est per ipsam corporis speciem sensibus haustam eiusdem quoque passionem corporis, prima quadam, & propria imagine percipi. Ex quibus fit, ut gemina corporis passione sentiamus. Nam cerebri spiritusque impulsu externorum corporum passiones apprehendimus. Passionem uero illam, quam corpus proprium extrinsecus accipit, Platonici bifariam diuidunt, quarum una leniat corpus, ac mulceat, nec tam membra, uisceraque pulset, quam palpet, atque titillet. altera uero asperius, ac durius agitet. Cum uero animus primæ illi corporis motioni, cuius mulcere proprium est, consentiat, uoluptatem fieri. cum ab altera, quam asperam dicimus, abhorreat, atque desciscat, dolorem asferunt. Assentitur autem animus corporis motioni, cum ei libenter adhæret, affigiturque copulatur, perfunditur, atque in ea suauissime con-

quiescit. Quapropter Aurelius Augustinus uoluptatem definit appetitionis ipsius cum eo, quod amauerit unionem. Non ne & hoc idem peripatetici uoluptatem superius definire, requiescere animum, perfundi, ac penitus copulari? Quid ergo restat, cur non dicantur Platonici, peripateticique unum, atque idem de uoluptate, & dicere pariter, & sentire? Quo alio discrepant? nisi quod illi consentire animum, isti quiescere, ac sistere dicunt. immo & ob hoc nihilo discrepant. nec enim quiescit animum unquam, nisi consentiat, nec consentit quidem, nisi pariter & quiescat.

Caput. viii. Quomodo peripatetici diuidant uoluptatem, & de uiribus animae.

Vid ergo Platonici, ac peripatetici de uoluptatis definitione tradiderint, & quemadmodum in idem utrorumque disputationes conueniant, satis iam arbitror declaratum. Quod uero de uoluptatis diuisione peripatetici senserint exequamur. Omnem peripatetici naturam hominis ex anima constare putant, & corpore. animam uero in duas partes, ut ad propositam quaestionem pertinet, mentem uidelicet, sensumque distribui. rursusque mentem uim pariter geminam, naturamque habere. Earum profectio unam in ueritatis indagacione, alteram in consultatione, & actione uersari, atque illum (ut eorum uerbis utar) contemplatiuum intellectum, hunc actiuum nominant. illius proprium esse rerum earum, quae naturae ordine continentur, causas, proprietates, progressusque perquirere. solaeque ueritatis contemplacione contentum esse. huius autem opus dici uolunt, quae agenda, fugienda ue sint, consultando discernere. Sensuum uero alios quidem intimos, externos alios uocant. Intimos (ut uult Auerois peripateticorum interpretum acutissimus) quatuor in species diuidunt, quarum primus omnes, quae per externos quinque sensus hauriuntur imagines colligat, atque percipiat, ob idque communem sensum appellant. Altera deinde uis imaginandi ab iis nuncupata est, cuius officium sit, cum ipsa nihil persentiat imagines, quae a prioribus sensibus acceptae sunt, retinere, easque tertiae sentiendi naturae, quam illi phantasiam, existimandi que, ac cogitandi uim dicunt, afferre. cuius opus esse arbitrantur, ut iis acceptis imaginibus, quid, aut quale sit id, cuius illae imagines sint, iudicet, atque percipiat, eaque ipsa, quae discreuerit, siue coniunxerit, seu conceperit iudicando, postremae cerebri ipsius, sensusque particulae, quam memoriam dicunt, seruanda commendet. Sensus uero illos ex-

ternos

DE VOLVPTATE

ternos qui ad id, quod quærimus magis ualent, quinque in species, quæ cunctis notæ sunt, diuidunt, eosque sic inuicem sese habere putent, ut qui eminentiorem corporis locum possident, puriores simplicioresque sint. Reliqui crassiores. Ideoque uisum auditu, hunc odoratu. odorandi uero uim gustu, hunc denique tactu puriorem uideri. Nam ad uisum lux, atque colores, Ad aures soni. Ad nares odores. Sapore ad gustum. soliditas uero, ac mollicies, calorque, & frigus ad tangendi uim pertinent, Quapropter quo lux, colorque sono, sonus odoribus, hi uero sapore. Sapore autem iis, quæ tactui subiiciuntur puriores existunt, eo uisus auditui. hic narium sensui. Sensus hic gustui, gustus denique tactui, puritate, dignitateque præstant, His autem quinque uiribus sentiendi, quinque pariter in corpore (ut illi uocant) organa atque subiecta, & quasi fundamenta quædam attribuentur. Nec aliud quicquam hæc esse uidentur, nisi corporis quædam affectiones, quas alii dispositiones, alii qualitates, non nulli complexiones nominant, quæ elementorum uaria commixtione diuersis in partibus corporis diuersæ nascuntur, ac sunt diuersorum quoque sensuum fundamenta. Alia nanque corporis affectio est, qua uidendi potestas sustinetur, ac uiget. Alia uero qua audiendi, idemque est de reliquis omnibus iudicandum præter has quinque seu affectiones, siue subiecta, quinque pariter instrumenta, solidioraque corporis membra, quibus tum sensus, tum etiam affectiones ipse inhæreant, uelut receptacula quædam adiuuenta, constitutaque sunt. oculi nanque uasculorum instar affectionem uimque uidendi recipiunt. cæteraque, ut perspicuum est, corporis membra certo quodam ordine cæteris qualitatibus, ac sensibus assignantur. His præterea membris, instrumentisque proprii quidam motus, qui cuiusque affectum intimum demonstrare uidentur, innati sunt, Itaque in ipsis animi perturbationibus, modo rubescere, modo pallescere, & alias quidem contrahi, ac rigere, alias uero diffluere, & quasi liquefcere cernimus. ¶ Ad hæc omnia, quæ longo iam ordine dinumerauimus uoluptatem, ita pertinere Aristoteles arbitratur, ut in ea mente, quam contemplatiuam appellat, perfecta quædam atque absoluta uoluptas insit. In cæteris deinde hominis partibus gradatim degeneret. Nam septem (ut putat) de causis, prima illa uoluptas, altera, quæ in actiua mente ponitur, uoluptate perfectior esse uidetur. ¶ Omnis enim, quæ ex ueritatis in da

gatione contemplationeque suscipitur uoluptas honesta est, ac laude dignissima. Cum uero mens altera de rebus agendis fugiendisque de- liberat, gaudetque eiusmodi rerum electione, non omnis tamen uoluptas illa laudari solet, Quæ ex his consiliis actionibusque, quæ legibus optimis aduersantur, prouenit, merito uituperatur, ueluti si mens consilio contra patriæ, parentumque salutem. contraque ius suscepto gaudeat. cum honestis actionibus delectatur, uoluptas honesta est. cum uero mediis, illa quoque est media, quo fit, ut prima in mente unum duntaxat gaudii genus. idque laude dignum existat. In altera uero tria (ut diximus) genera. honestum, turpe ac medium reperiantur. ¶ Illa quoque ratio, qua ille in decimo de moribus utitur, non parum ad id, quo de agimus ualet. diutius enim contemplari nos inquit, quam aliud quid uis agere posse. cumque ueritatis inquisitio firmior, stabiliorque, quam quodlibet agendi officium sit, necesse est eam quoque, quæ ex illa prouenit uoluptatem stabilior, ac perfectiorem existere. ¶ Adde quod sapientis uita contemplatioque pauciorum quam ciuilis indiget. quapropter illius uoluptas. cum ipsa quoque paucis minimisque contenta sit, proculdubio magis ex se ipsa sufficiet, ac perfectior iudicabitur. ¶ Est præterea pars ea mentis, cui naturæ contemplationem tribuimus, altera ut nemo, utique negaret, perfectior, proptereaque præstantiorem cæteris omnibus uoluptatem affert. ¶ Cumque actiua mentis motus agitatioque ad aliud quoddam, aut eligendum, aut reiiciendum feratur. primæ uero mentis contemplatio se ipsa contenta sit, nec aliud omnino quicquam præter se ipsa desideret, necessaria ratione conficitur, uoluptatem, quæ contemplationi propria est, sui duntaxat gratia desiderari. Alteram uero aliud præter se quiddam uelut finem expetere, atque iccirco primam illam admodum præstantiorem iudicandam esse. ¶ Accedit ad hæc, quod prima cuiusque pars atque perfectior, totius quasi uicem appellationemque gerit, ex quo sequitur, ut cum hominum quisque pluribus ex partibus constitutus sit, ea tamen, quæ contemplationi deputata est, quia cæteris dignitate præstet integram pene naturam hominis complectatur. eaque maxime homo, ut Aristoteles inquit, existat, quamobrem, & illius actio nobis præcipue congruit, atque ineffabilem continet uoluptatem, quæ enim natura cognatiora sunt, maiorem utique uoluptatem afferre solent.

¶ P ostrema

DE VOLVPTATE

¶ Postrema uero Aristotelis argumētatio probat, propriam immorta-
 lium deorum operationem in sola contemplatione consistere. ideoque
 neque quicquam in nobis præter primam (ut dixim⁹) mentem contem-
 plationemque, atque eam, quæ ex illa oritur, uoluptatem, quod deo co-
 gnatum sit, inesse uidetur, quod si uoluptas huiusmodi, quia sola diis im-
 mortalibus conuenit, maxime diuina est, reliquis omnibus uoluptati-
 bus præstantior merito iudicabitur. ¶ His igitur argumentationi-
 bus, ut contemplandi uoluptatem illi, quæ agendo percipitur, antepone-
 ret, Aristoteles utebatur. uerum ad eas iam, quæ quasi titillant sensus, &
 ad eos suauitate quadam affluunt, atque illabuntur, deueniamus. Has
 in duas ab Aristotele species diuisas comperimus, e quibus aliæ quidem
 naturales, aliæ contra naturam esse uidentur, atque naturales eas uocat,
 quæ cum naturam reficiant, ab omnibus, aut pluribus appetuntur. eas
 que pari quoque numero bifariam diuidit, quarum aliæ cunctis ani-
 mantibus æque cōmunes sunt. aliæ uero singulis pro diuersitate natu-
 ræ quodāmodo propriæ, atque cognatæ. nanque quod cibum cuncta,
 potumque, ac ueneris usum expetunt, cōmunis naturalis que libidinis,
 ac uoluptatis est proprium, quod autem singula pro naturæ diuersita-
 te singulis, certis que rebus uarie delectantur, aliis que alia gratiora con-
 tingunt, id naturali quidē, attamen propriæ uoluptati competit. nam
 cum id uoluptarium cuique, quod eius naturæ congruit, uideatur. di-
 uersæ que sint diuersorum animantium affectiones, atque naturæ. ne-
 cesse est differentibus animalibus ea quoque, quæ congruant discre-
 pare. Atque iccirco certam, & quasi propriam singulis animantibus
 cupiditatem (ut inquit Heraclitus) uoluptatemque competere. Dele-
 ctat enim quenque, quod naturæ suæ sit aptum, trahit sua quenque
 uoluptas. Atque hæ sunt, quas naturales appellat. contra naturam ue-
 ro eas esse uult, à quibus uniuersum penè hominū genus abhorret. eas
 que in tria diuidit genera. Alias enim flagitiosa quadam corrupaque
 natura, alias consuetudine pessima. non nullas morbis, aduersis que
 casibus euenire. peruersitate uero naturæ contigisse scribit Aristoteles,
 ut mulier quædam prægnantium uiscera rescindere, pueros que uora-
 re ardentissime niteretur, uel quod de efferatis quibusdam gentibus
 circa pontum ferunt. Alios enim crudis, alios humanis carnibus de-
 lectari. non nullos tradere natos inuicem, ut in conuiujs comedan-
 tur. Trogoditas uero, serpentinis carnibus uesci. Diuturna quoque cō-
 suetudine plerisque contingit, ut pilorum euulsione, aut unguium esu

delectentur. Sæpe etiam, aut animi, aut corporis morbis id euenit, ut ille, qui matrem immolauit, comeditque, & qui patris, ac filiaë carnibus, ut uesceretur utrunque decoxit, quique conserui iecur ardentem concupiuit, eoque interfecto summa cum uoluptate uorauit. Nos quoque uidimus certo corporis morbo affectos, alios quidem lapillos, alios gypsum, non nullos terram, quosdam carbones, alios calcem, ut prægnantibus sæpe accidit, dentibus auidissime terere. Tria hæc contra naturam genera uoluptatum, non humani, sed ferini immanisque esse putat ingenii, unde eiusmodi uoluptates, in eo, qui de moribus inscribitur septimus, immanes appellat. ¶ Ex his, quæ hactenus numerauimus, tria esse uidentur apud Aristotelem genera uoluptatum. prima quidem in contemplatione, altera uero in consultatione, atque actione uersatur, & utraque sane in mente, sed diuerso quodam (ut diximus) modo consistunt, tertiam deinde in sensibus posuimus, eamque in duas distribuimus species, naturalem scilicet, & contra naturam. naturalium uero alteram communem, alteram propriam nuncupamus. immanium præterea unam corrupta, flagitiosaque natura, alteram uitiosa consuetudine, tertiam morbis contingere. primam igitur, quæ ex contemplatione nascitur uoluptatem, quod deo simillima sit, quodque non, ut homines, sed ut dii sumus, nobis contingat, diuinam uocitat. eam uero, quæ actiua mentis est propria, honestam sane, non tamen diuinam nominat. est enim honestas non ipsa quidem diuinitas, sed perfectum quoddam diuinitatis simulacrum, atque imago. unde secunda mens, atque uoluptas à prima degenerat, quod primæ diuinitas, alteri uero diuinitatis simulacrum tribuatur. Quæ autem corpus deliniunt uoluptates, nec diuinitatis amplius, nihilque magis honestatis participes esse queunt. quippe cum honestas solius mentis decor, pulchritudo, atque ornatus existat, atqui is ornatus partiumque omnium conuenientia in mentis habitu honestas, in affectibus moderatio, in actionibus modestia, in operibus ordo. in corpore forma à plerisque platonis appellatur, habent tamen & ipsa, quæ sensus mouent uoluptates exiguam quandam honestatis imaginem, Quæ enim ex iis mentis rationisque legibus obsequuntur, ob eamque causam moderatæ fiunt, ob hanc ipsam moderationem honesti, atque decori naturam imitari uidentur. cumque honesti appellatione haud omnino dignæ sint, boni uocabulo ab Aristotelicis appellantur. atque effrenatiores, minusque

DE VOLVPTATE

minúsque rationis participes sunt, eas nec diuinas, nec honestas, nec denique bonas, sed uituperatione potius dignas, ac malas esse censet. cūque non adeo modum excesserint, ut ab hominum moribus ingenioque abhorrere penitus uideantur, uitiosas quidem, humanas tamen uoluptates nominat, easque in duas distribuit partes, alias enim appetitionem duntaxat corrumpere, ut qui his afficitur, appetat profecto præter rationem, & agat, neque id tamen consulto efficiat, nec agendum extra perturbationem constitutus existimet, sed quodam deinde ardore libidinis excrecente contra id, quod recta ante mens elegerat, inclinetur, atque trahatur. eiusmodi uero incontinentis animi uoluptates esse putat, alias uero non modo appetitionem, uerum etiam mentis iudicium deprauare. ut & contra quam deceat concupiscat, & id ipsum agendum bonumque mens iudicet, consultoque eligat, pro uiribus uoluptati corporis indulgere, easque, quæ sic mentem occæcant intemperantis hominis uoluptates esse probat. Omnes tamen, quas hactenus in sensibus posuimus humanæ uidentur, At uero cum ab hominum consuetudine ingenioque alienæ uoluptates homini cuiquam, uel pessime nato, atque educato, uel morbis extra seposito dominantur, quoniam bestiarum potius, quam humani ingenii propriæ sint, seruales, atque immanes appellat. Sed hæ omnes, quas sensus nobis porrigunt uoluptates, in quinque ueluti gradus, pro numero quoque sensuum ab aristotelicis digeruntur, atque eas eundem, quem & ipsi sensus ordinem tenere censent, ut uidendi uoluptas, illa, quam aures præstant, purior, ac dignior sit. aliæque similiter aliis eodem ordine puritate dignitateque præsent.

Caput. viii. Voluptates auditus, atque uisus, excellentiores sunt cæteris sensuum uoluptatibus, Itē de omnibus sensibus, & instrumētis corporis. St autem ratio quædam optima à Platoniorum principibus adinuenta, qua oculorum, atque aurium uoluptates, cæteris, quas corpus offert, omnibus præferūt, soni quippe, & hæ quæ oculis cernuntur figuræ, optima quadam atque aptissima partium cōiunctione conficiuntur. Id autē absque proportione fieri nequit, nec absque ordine est ulla proportio. Ordo autem maxime rationis est proprius, quo fit ut in plerisque sonis, figurisque, quibus ille cōpositionis ordo in sit, uestigiū quoddam rationis inesse uideatur, quæ quidem rationis imago in cantuum, uocumque numeris, harmonia. in partium uero membrorumque conuenientia, pulchritudo à platonice nūcupatur, quo efficitur, ut hæc

mubnsburg

non modo auribus, atque oculis blandiantur, sed mentem quoque rationemque his ipsis, quæ in se continent rationis uestigiis moueant. cumque maximam cum mente naturæ cognationem habeant, occupant eam penitus, rapiuntque, ac ineffabili quadam complent animū uoluptate, atque iis duabus imaginibus uoluptatibusque duæ quoque furoris diuini species, ut in libello de diuino furore latius disputauimus oriuntur. ¶ At uero odores, sapores, calidum, ac frigus, cæteraque eiusmodi, quæ ad olfactum, gustum, tactumque pertinent, nec harmoniam, nec proportionem, neque ordinem. multoque minus similitudinem aliquam rationis habere, aut præ se ferre uidentur. Itaque sensuum duntaxat corporisque naturam permulcent. menti uero haud nullo modo, aut uix congruunt. Proptereaque, quæ ex his proficiscuntur uoluptates, nec rationis, nec dignitatis quicquā possident, nec aliquod menti (ut ita dixerim) pabulum afferunt. ¶ Accedit ad ea de quibus paulo ante peripatetici disputabant, quod sentiendi uis, quo crassior est, eo pluribus animantibus competit. Vnde non omnibus uiuendi, aut audiendi potestas à natura tributa est. Pluribus, odorandi, gustandi forte omnibus. tangendi denique, quod omnibus animalibus in sit, nemo utique dubitaret. Eodem quoque modo horum sese uoluptates habebunt, ut aliæ quidem aliis cõmuniores, uiliorisque iudicentur. uerum ex omnibus eas, quæ in gustu, tactuque positæ sunt, cõmunissimas, atque uilissimas esse constat, quapropter eas Aristoteles ferinas, seruales, absurdas esse dicit. Plato incontinentissimas atque furiosissimas. Hippocrates autem (ut superius diximus) ex illis alteram comitiali morbo similem iudicauit. Nec uero illud parum ualet, quod omnes penè, qui circa mores philosophentur, eos, qui in his duabus uoluptatibus modum excesserint, incontinentes, aut intemperantes dici uolunt. At circa reliquas uoluptates, quod magis admodum liberales sint, neque incontinentiam neque intemperantiam posuerunt. ¶ Hactenus tria, quibus uoluptas tribuitur, mentem uidelicet contemplatiuam, atque actiuam, sensusque retulimus, At uero post sentiendi uires, affectiones ipsæ, membraque corporis, quæ sensibus subiacent disponuntur, quæ cum nec delectationem, nec molestiam per se ipsa percipiant. Ipsæ tamen motibus concitationibusque corporeis, quibus aut iocunditas, aut dolor infertur sensibus, subiiciuntur. Vnde fit, ut ipsa quoque membra uoluptatis intimæ uestigia quædam tenere uideantur. Atque hanc ipsam uiscerum, partiumque corporis agitationem, quæ intra gaudendum

DE VOLVPTATE

gaudendum dolendumque fit, plerique philosophorum ueterum uoluptatem, ac dolorem appellauerunt. Alii uero ipsam naturæ manifestam sensibus refectionem, uoluptatem eius autem, quod naturæ proprium est, resolutionem, imminutionemque dolorem esse censuerunt. Cæterum præter has intimas motiones externi quidam gestus, qui occultarum affectionum signa præbeant, subsequuntur, nec defuerunt, qui ea ipsa signa uoluptatis, dolorisque nomine nuncuparent. Sed huius opusculi breuitas exigere uidetur, ut Aristotelicæ disputationi finem imponamus. Idque iam fiet, si hoc prius admonuerimus, ut quotiens in hac ipsa disputatione uoluptas à nobis in mente posita est, intelligatur in ea mentis parte, quæ appetit, & uult quippiam poni. mentis enim pars una cogitat, consideratque, altera meminit. tertia uult, & si aliter diuidi queat, hæc tamen ad præsens sufficient. Nec est aliud quicquam mentis uoluptas, nisi illa ipsa perfecta, gratæque assensio, qua uoluntas in eo, quod mens considerat, utpote familiari, ac sibi proprio penitus conquiescit.

Caput decimum. Opiniones stoicorum, aliorumque, de uoluptate, omnibusque affectibus.

Aec igitur ad Aristotelis sententiam satis esse debent, Ad stoicos deueniamus, Stoici igitur quorum princeps Zeno extitit, gaudium non secus, ac Plato definiunt, uoluptatis uero, ac lætitiæ nomen confundunt inuicem sæpius, atque idem utroque nomine disputando designant. Cum enim ita mouemur, ut in bono simus aliquo, dupliciter id contingere putant. Nam cum ratione mouetur animus placide, atque constanter id gaudium dici uolunt. cum uero effuise inaniterque exultat, lætitiæ gestientem uoluptatēque nuncupant. quam ita definiunt irrationalem animi elationem existimantis magno quodam bono se frui. quanquam Cicero secundo de finibus iis nominibus ita nos latine uti uult, ut gaudium, lætitiæque sola in mente consistant, uoluptas uero cum sensibus præcipue tribuatur, ad mentem quoque transferri possit. Esse lætitiæ mentis elationem existimantis se magno bono frui, gaudium uero rationalem mentis elationem, uoluptatem esse illam, quæ sensibus percipitur, suauitatem eamque ad mentem quoque transferri posse, atque eam semper in mente esse uituperandā.

Hæc ille cum de philosophia disputat, cumque harum rerum differentiam exprimit. Reliquis uero in locis uoluptatis nomen, & pro gaudio, & pro lætitia sæpius ponit. ¶ Aristotèles autem à Cicerone, ac stoicis plurimum dissentire uidetur, cum nec gaudium neque uoluptatem aliquam lætitiã dici uelit. Nam cum in eo, quide moribus secundus inscribitur, affectus dinumeraret, lætitiã interposuit. Adiecit deinde eos esse affectus, quos uoluptas, aut molestia sequitur. quo fit, ut uoluptas apud Aristotelem affectus esse non possit, alioquin falsum esse, quod Paulo ante dixerat necesse est. Nam cum uoluptas se ipsam sequi nequeat. qui eam affectum uocauerit, is uoluptatem omnes affectus sequi, quod posuerat Aristotèles, negare uidebitur, Præterea, cum in eodem secundo affectus animi motus appellauerit, In decimo uero uoluminis eiusdem uoluptatem nullo pacto motum uocandam esse demonstrat, quis non intelligat Aristotelem eam esse affectum penitus negauisse? Cum ergo uoluptas huius sententia, neque motus, neque affectus sit, Lætitiã uero affectum esse uoluerit, necessaria ratione concluditur, uoluptatem atque lætitiã inter se admodum discrepare. Nec uero lætitiã apud peripateticos talis est, ut animo dum bono præsentis fruatur, adsit. esse nanque illam animi motum, nemo inter peripateticos dubitat. Et enim affectus, cum appetitus passionibus quædam ab iis definiuntur, passio uero eorundem opinione fluxus, motusque existat, motiones erunt. Itaque & lætitiã affectus existens, necessario motus esse uidebitur. Animus autem id iam quod cupierat consecutus, non amplius mouetur quidem, sed cessat concitatio omnis appetendi, atque in eo, quod adeptus est bono suauissime requiescit, quo circa ab appetitu dum fruatur affectus, omnes qui circa id ipsum, quod adeptus est, uersantur, amouere oportet. Ergo & ab illo cum bono aliquo fruatur, lætitiã amouebimus. ¶ Quid sit ergo lætitiã, quærat forte quispiam, si nec uoluptas, nec gaudium est, nec in appetitu dum fruatur præsentis bono consistit, & si id non satis ab Aristotelicis explicatum fuerit, in hunc tamen modum arbitror me haud quamquam absurde Aristotelem interpretaturum. Cum nobis quispiam, quod bonum appareat, obiectum est, id primum iudicat animus capiendum, tum appetitus ad id ipsum, quod iudicatum fuerit inclinatur, quam cupiditatem, seu libidinem dicimus.

Deinde

Deinde inquit animus ipse secum, possit ne facile quod cupiat adipisci, quam curam, sollicitudinemque uocamus, quod si minus consequi se posse comperiat, tum hæc ipsa opinio diffidentia dicitur, quam sequitur desperatio. idest cum non amplius expectat se eo, quod cupiat, facile fruiturum. Oritur hinc tristitia. idest desperantis, diffidentisque animi depressio, atque abiectio. quãquam hæc in uultu non minus, quam in animo ab iis, quibus latine loquendi cura est ponitur. Sin autem crediderit quis se id, quod cupit, facile consecuturum, hæc ipsa fides confidentia nuncupatur. Spes deinde confidentiam sequitur, idest futuri boni firma, ac facilis expectatio. Nascitur hinc lætitia erectio quædam atque elatio animi sperantis se absque ulla dubitatione, quod petierit, possessurum. Et enim certa confidentia, spesque firmissima, & ipsius, quod speramus uehemens consideratio id ipsum, quod petimus ita animo representat, ut non multum absit, quin id omnino præsens esse uideatur. Quo efficitur, ut quiddam uoluptati simillimum, ex hac ipsa spe, & cogitatione nascatur, eamque ipse lætitiã Aristotelem uocauisse arbitror imaginem quandam futuræ uoluptatis, ac speciem. quam Lucretius epicureus guttam ueneris appellauit, quod sit exigua quædam, ac leuis amata rei perceptio. uoluptas uero perfecta absolutaque rei desiderata (ut Platonice loquar) fruitio. Qua propter, & idem ipse Lucretius in quarto de natura rerum libro cum de hac prima gutta ueneris loqueretur, ait

Nanque uoluptatem præfagit muta cupido.

Hinc uenus est nobis, hinc autem est nomen amoris

Hinc illa te primum ueneris dulcedinis in cor

Stillauit gutta, & successit feruida cura.

Id est cum ipsa cupido, quam amorem uenereum nominamus, muta idest, ad huc latens, atque intimo motu, se cum ipsa (ut ita dicam) considerans ob ipsam spem, ac confidentiam præsentit, ac uelut prægustat futuram uoluptatem, In ea statim prima illa gutta ueneris oritur, quam lætitiã nominamus. Sit igitur apud peripateticos lætitia suaui quædam futuræ uoluptatis ex ipsa spe nata præsensio, & qualis est in appetitu uoluptas, dum fruitur, talis in eodem quoque dum sperat, lætitia. Atque hæc est de huiusmodi nominibus, lætitia, gaudio, uoluptate inter Platonem, Aristotelem, Zenonem, & Marcum Tullium controuersia. ¶ Sed utantur suis, ut placet, nominibus, nos ad stoicos redeamus.

Est autem perturbatio (ut stoicis placet) auersa à recta ratione contra naturam animi cōmotio, eamque ab opinione nasci putant. Nā simul ut obiecta cuiuspiam species est, Id aut malum pestiferumque, aut bonum animus opinatur. Ex hac autem opinione quatuor animi perturbationes proficiscuntur. Nam quæ nobis obiiciuntur, seu mala illa quidem, seu bona sint, aut futura, aut præsentia esse uidentur. Quod si mala quædam futura animus cogitauerit, ab his statim declinare conatur. Quæ declinatio si cum ratione fiat, cautio appellatur, eaque nec perturbatio est, nec à sapientis animo aliena. Quæ autem sine ratione, & cum exanimatione humili atque fracta, nominatur metus. Est autem metus à ratione auersa declinatio, siue futuri mali sollicita expectatio. Cum uero iam illud, quod malum uidetur, impendet, præsentiaque animum afficit, ea perturbatio, quam siue ægritudinem, seu dolorem nominant, oritur. ægritudo uero est animi aduersante ratione contractio, præsentis autem mali sapientis affectio nulla est. At cum species cuiuspiam, quod futurum bonum appareat, offertur ad id adipiscendum, impellit (ut stoice loquar) ipsa opinio. Id cum constanter, prudenterque fit, eiusmodi appetitionem appellamus uoluntatem, eam illi putant in solo esse sapiente, nec ullo modo perturbationem dici debere. quam sic definiunt, uoluntas est, quæ quid cum ratione desiderat. quæ uero ratione aduersa incitata est, uehementius ea libido est, uel cupiditas effrenata, quæ in omnibus stultis inuenitur. At cum ita mouemur, ut bono fruamur aliquo duobus id modis contingit. nam aut grauius & tranquille mouetur animus, idque gaudium uocitant. Cum autem leuiter effuseque gestit, tum illud lætitiæ gestientem, uoluptatēque nominant, quam cum definierint irrationalem, & gestientem animi elationem existimantis se magno bono frui, Cum illis peripateticis, quorum opinionem superius, cum de aristotele loqueremur, secundo loco retulimus consenserunt, utrique enim in hoc congruunt, ut uoluptas sit ipsa animi elatio existimantis se maximum quiddam bonum consecutum. ¶ Diuidunt autem stoici uoluptatem in partes plures. nam quinque in sensibus, quatuor in mente, dum sensibus assentitur esse censuerunt. quæ sensus mouent nec distincta nomina, neque propria apud stoicos habent præter eam, quæ auditu percipitur, hanc siquidem delectationem illi uocant, atque ita definiunt. Delectatio est uoluptas suauitate auditus animum deliniens, reliquæ uero cæteris sensibus blandiuntur, uerum

DE VOLVPTATE

uerum præter eas, quibus corpus afficitur, quatuor ad inuentæ sunt, quæ in mente quoque, postquâ ab appetitione deprauata est comperiuntur. Hæ uero sunt oblectatio, effusio, iactatio, maliuolentia. Est autem oblectatio animi inclinatio ad uoluptatem emolliens. Neque hanc quicquã aliud esse arbitror, nisi ipsam mentis mollitiem, atque assensionem, qua illi, quam sensus porrigunt suauitati libentissime iungitur, consentit, parat, atque obsequitur. effusionem uero definiunt uirtutis animi remissionem, ac dissolutionem. Nec enim solum mens ipsa mollitie quadam, ut sensuum uoluptatibus pareat, inclinatur, & trahitur, quod per oblectationem fieri diximus. Verum etiam quod maius est, omnis mentis nostræ uis, omnisque intentio præsentis boni dulcedine deliquescit, ac diffluit. seseque ad id fruendum effert, penitusque diffundit. Hanc igitur stoici nominant (ut arbitror) effusionem. Sequitur deinde iactatio, uoluptas gestiens, & se efferens insolentius. Hic quoque mentis est morbus, cum ei, quod bonum apparet, possessione exultat, & inaniter gloriatur. Maliuolentia uero est uoluptas ex malo alteri sine emolumento suo. Nam cum ob utilitatem propriam alterius malo quis afficitur uoluptate, uidetur potius beniuolentia in se, quam ulla in alios maliuolentia hoc perpeti. Quapropter merito particula in, definiendo illa adiuncta est sine emolumento suo.

Caput.xi. Cyrenaici de uoluptate, qd sit finis.

Accigitur de stoicorum sententia dicta sufficiant. Cyrenaicos iam philosophos audiamus, qui ab Aristippo Socratis discipulo fluxerunt. Cyrenaici duas posuerunt perturbationes. **h** dolorem, & uoluptatem. hanc lenem motum, illam uero motum asperum appellantes. nihil differre à uoluptate uoluptatem, neque plus altera mulcere alteram. atque hanc quidem omnes animantes adsciscere, illum autem aspernari. uoluptatem uero corporis intelligunt, quam & finem esse dicunt, non eam, quæ in statu sit, & in doloris priuatione consistit, & ueluti à perturbatione quietem agit, quam suscepit Epicurus, finemque constituit. testimonio putant esse nobis finem haberi uoluptatem quod à pueris hanc nobis natura conciliauerit, etiam absque iudicio rationis, cum animi iudicium, nec consuetudine aliqua deprauatum est, nec opinione informatum, quo fit ut solo nature instinctu uoluptatem summum bonum existimare uideamur. Cum que illa fruimur, nihil aliud præter eam inquirimus, quasi expeten-

dorum omnium, ultimum extremum, summum, ac finis existat, neque est quicquam, quod æque ac dolorem naturaliter fugiamus. itaque uoluptatem maxime omnium expetimus. uoluptatem præterea bonam esse etiam si à turpissimis rebus proueniat. & si. n. facta sit, uoluptas tamen per se ipsam esse eligendam, bonumque existimandam, porro illa doloris abiectio, quam tuetur epicurus eis non uidetur uoluptas esse, neque priuatio uoluptatis dolor, utraq; enim esse in metu constituta, neque tamen corporis solum esse uoluptates, uerum animi etiam, quæ. f. ex præteritarum rerum recordatione, uel spe futurorum bonorum, uel disciplinarum studiis percipiuntur. Longe tamen esse præstantiores corporis, quam animi uoluptates. Deterioresque corporis dolores, quam animi uirtutes uero & omnino quicquid aliud præter uoluptatem sit eius gratia bonum, & expetendum esse. Et quæcûque mala uidentur doloris causa mala, fugiendaque uideri. Solam profecto uoluptatem propter se bonam, atque expetendam, dolorem uero propter se malum, ac reiiciendum. uoluptatem quoque & dolorem ex assensione, & compassione animi ad corpus contingere. Corpus namque uariis diuersisque motibus agitari. his uero si lenes, blandique sint, assentiri animum atque id esse uoluptatem. Sin autem asperiori quadam corpore passione pulsetur, contrahi animum & compati, atque dolere, Quamobrem in hac doloris uoluptatisque definitione, cum plerisque platoniorum, peripateticorumque consentiunt Dissentiunt tamen cæteris non nullis in rebus, ut ex iis, quæ retulimus esse potest perspicuum, & eo in super, quod nec suaue quicquam, nam nec in suaue opinabantur. cæterum cuius uis rei, uel nouitate, uel uarietate, uel fatietate letari alios, alios angere,

Caput. xii. Opinio eudoxi quod uoluptas sit summum bonum.

Adem ferme est Eudoxi Archite auditoris sententia. iis enim quas ponam rationibus uoluptatem summum bonum probat. quod expetendum est inquit id bonum uidetur, Quod uero magis expetitur melius, Quod denique maxime id maximum, ac summum esse bonum, nemo utique dubitaret. Voluptatem uero præcæteris expeti, è duobus patere arbitratur. Nam nihil est ex omnibus, quod uehementius, ardentiusque, quam uoluptatem uiuentia concupiscant, Nec bonum est aliquod præter eam, quod ab omnibus expetatur. Voluptatem quippe non solum homines, uerum cætera quoque animalia omnia, infantes præterea statim, ut nati sunt. Iuuenes deinde, ac senes affectant. Nihil autem è cæteris

è cæteris bonis, quod ab iis omnibus appetatur reperiri pōt. Item q̄ est
 secundum naturam maxime, summum id esse bonum nemo uel in-
 doctus negaret. uoluptatem uero potissimum naturæ congruere, ex
 his patebit, quod hac gignantur animantes, ipsique adeo generatio-
 ni necessaria sit, ut plerique ueterum philosophorum plantas quoq;
 inuicem utriusque sexus commistione coire, ac per uoluptatem gi-
 gnere, surculosque emittere disputauerint, quodque eam uiuentia
 uix in lucem edita euestigio concupiscant ante, quam, aut aliud quic-
 quam appetant, aut consilio aliquo id, quod quærunt eligere uale-
 ant, uoluptatis præterea illecebris ab ipso nutricis lacte, per omnem
 uitam nutrimur, educamur, atque augemur, huius delitiis erudimur,
 huius in gremio uitam agimus, hæc cunctis sensibus innata est, ac
 uelut esca omnia uitæ necessaria perficiuntur officia, neque enim, aut
 quæ pestifera sunt expellimus, aut quæ utilia sine uoluptate conse-
 quimur. quapropter maxime naturæ congruere, ac generi nostro fa-
 miliarissima (ut Aristoteles inquit) esse uidetur. ¶ Præterea bonum,
 quo latius est, eo diuinius est existimandum, cumque uoluptas omni-
 bus animantibus competat, cunctisque bonis immista sit. quis eam
 dubitet latissime patere, & ubique diffundi, nec ulla sane uirtus est,
 quæ cæteris omnibus uirtutibus in sit, aut cunctis animalibus natura
 conueniat. uoluptas autem omnibus uirtutibus immista est, nec ulla
 omnino uirtutum absque uoluptate inueniri potest. Ipsa uero uo-
 luptas absque uirtute in pluribus reperitur, nec esse potest ulla bo-
 ni sine uoluptate possessio, ex quibus concluditur eam cunctis bo-
 nis infusam, proptereaque amplissimam, optimamque existere.
 ¶ Insuper nihil est præter uoluptatem, quod non ob aliud quiddam
 expectamus. Immo quod maius uidetur ob eam ipsam reliqua om-
 nia concupiscimus, nec enim aliam ob causam ullam, quod bonum
 est affectamus, nisi ut eo tandem, si fieri ullo modo potest, acquisito
 fruamur, fruitionis ergo (ut ita loquar) gratia bona omnia perqui-
 runtur, uoluptas autem, cum nihil aliud sit, nisi suauissima quædam
 acquisiti iam boni fruitio, quis neget, eius gratia bona reliqua deside-
 rari, nec ullus est, qui boni quippiam appetat, nisi, ut id ipsum pro
 uiribus consequatur, nec consequi uult, nisi ut possideat, atque in
 eo suauissime requiescat, sua uis autem illa quies, siue quietis illa sua-
 uitas, qua bonum iam nacti perfruimur. uoluptas ab omnibus pe-
 nē philosophantibus nominata est, eiusque gratia ut probauimus,

&

bona omnia desiderantur, nec ulli uoluptas unquam potest contingere, nisi prius, quod cupierit, bonum consecutus sit, quo fit, ut uoluptas bonorum adeptio sequatur. cumque id, quod aliud necessario sequitur, eius quoque finis existat, necesse est uoluptatem eum profecto finem, cuius gratia bona omnia petamus, existere. duo sunt igitur in Aristippi, eudoxique disputatione præcipua, quod uidelicet uoluptas corporis potior sit, quam animi. quodque in ipsa corporis suauis commotione omnis beatitudo consistat.

Caput. xiii. Rationes Aristotelis contra Aristippum, & Eudoxum de uoluptate probant uoluptatem mentis potiorē esse corporis uoluptate.

T Aristoteles aduersus utramque sententiam rationes uerissimas probatissimasque contexit. In primisque pluribus rationibus potiorē esse animi, quam corporis uoluptatem demonstrat. Ex omnibus enim corporis uoluptatibus uehementissimæ sunt, quæ tangendo, ac gustando percipiuntur. harum uero ea natura est, ut absque indigentia, aut nullo modo, aut certe uix corpus mouere possint. unde Socrates cibi condimentum famem esse dicebat, potiois, sitim. omnis autē indigentia, cum naturæ inimica sit, dolorem affert, cumque eiusmodi uoluptates sine indigentia fieri nequeant, necesse est doloris semper participes esse. proptereaque nec integras, neque puras haberi, præsertim cum pœnitentiam, facietatem, morbosque pariant. animi uero uoluptas nullam penitus egestatem mistam habet, ob eamque causam nec doloris est particeps, nec ulla facietate, aut molestia mentem afficit. Quid: quod sensuum delectationes, quo magis, atque auidius hauriuntur, eo citius in contrarium recidunt. mentis uero gaudium, quo magis queritur, eo maius perfectiusque habetur.

Præterea uoluptatis causæ, ac uelut principia, duo sunt, ipsa uidelicet animæ uis, quæ motum eiusmodi recipit, idque in se, quod extrinsecus nobis obicitur, illud quidem uoluptatis subiectum, hoc obiectum nominant. suauitatis corporeæ subiectum est sensus, obiectum uero, corporis qualitas, atque natura, quam sensibus hausta species offerunt. eius autem, quo animus fruitur, gaudii subiectum quidem mens, obiectum, res incorporea, simplex, absoluta, æterna, ueritasque existit. quo igitur huius, quam superioris illius uoluptatis principia diuiniore sunt, eo hæc est, quam illa, perfectior. Et (ut disputat auicenna) sensus rerum, seu superficies, siue proprietates quasdam extrinsecus attingunt, nec rebus

nec rebus ipsis, sed earum potius imaginibus copulantur. mens autem intimam atque absolutam naturam eius, quod obiectum est, inspicit, atque ita cum eo, quod considerat copulatur, ut uel è duobus unum (ut uult Auerrois) fiat, uel (ut Aurelius Augustinus inquit) indissolubili conuersione cohaereant, qua comprehensione, coniunctioneque maior admodum menti, quam sensibus, qui id assequi nequeunt, uoluptas contingit. ¶ His adde, quod mentis natura una semper, eademque existit, & ideo idem sibi semper simile, ac proprium est. ex quo sequitur, huic idem semper esse iocundum, eandemque uoluptatem adesse. Corporis autem natura, aut nunquam eodem in statu permanet (ut Eraclitus, & Plato uolunt) aut breui in multas affectiones transfertur (ut Aristoteles putat) aliasque alia eius qualitas est, quapropter neque idem omni tempore corpori congruit. quodque nunc secum natura consentire uideatur, statim, aut certe paulo post dissentit, & dissidet, nec illi ob id idem semper est uoluptarium. quibus profecto intelligitur, mentis uoluptatem certam, & stabilem. corporis uero breuem, fluxam, ac fragile esse. ¶ Sensus item praesentium duntaxat suauitate rerum mouentur, nec ex aliis rebus ullis, nisi corporeis, uoluptatem suscipiunt. mens autem praeteritorum memoria, futurorum uero spe, praesentium contemplatione similiter delectatur, nec solum eorum, quae carent corpore, uerum etiam ipsorum corporum cognitione gaudere potest. ¶ Cumque animus, pars hominis omnium praestantissima sit, nemini dubium esse potest, quin id, quod menti consentaneum est, homini cognatius similiusque, quam quod sensibus conuenit, iudicari debeat. quod autem cuique cognatissimum est, idem proculdubio iocundissimum, ex quo intelligitur, animi gaudium corporis dulcedine, maius ac praestantius esse. ¶ Accedit ad haec, quod animus indiuiduus est, ac simplex, cognitio quoque ueritatis pariter indiuidua. uoluptas ergo mentis, cum ex iis duobus uelut quibusdam causis profluat, simplex esse uidebitur, nec se ipsa minor maior ue fieri posse, quippe cum nec eius principia uarietatem eiusmodi patiantur. sensus autem per membra disseminati, distributi que sunt, propterea que multiplici uarietate concreti, obiecta quoque sensuum nihil aliud esse uidentur praeter formas quasdam, qualitatesque corporum, quae ex quadam partium ipsarum conuenientia perficiuntur, ut figurae, colores, soni, odores, caeteraque eiusmodi. cuique ea ipsa corporum proportio, qua sensus mouentur, proportioni quoque sensuum consona, ac similis est. asciscunt eam sensus utpote sibi propriae, familiaris que, ac bona, uoluptateque

afficiuntur. cū uero eiusmōi corporū harmonia magis minūsq; ad sensuū harmoniæ similitudinē accedere possit, cōsequens est, ut sensus eiusdē quoq; corporis pportione maiorē alias, aliasq; minorē suscipiat uoluptatē. id autē in cantibus, ac sonis intueri licet, eodē nāq; tēporis (ut ita dixerim) momento, eadē ipsa, q̄ ex eodē quoq; cantu percipitur delectatio uocibus, mō suauius, mō absurdius editis uehementior, remissiorq; efficit. cū igit̄ uoluptas animi simplex, imutabilisq; pmaneat, corporis autē delectatio mista sit, ac maior, minorq; fiat, nemo sanæ mentis illā hac præstantiorē esse, pfectiorēmq; negabit. ¶ Postrema uero ad id ipsū Aristotelis argumētatio sic patet, quæ pp se ipsa expetunt̄ (inquit) iis, quæ alterius gratia, potiora uident̄. gaudiū uero mentis, pp se ipsum amari, ex eo potissime declaratur, q̄ mens, eiusq; motio cæteris omnibus, q̄ nobis insunt, dignitate magnope præstāt. unde seq̄t̄, nihil nobis ī esse, ad quod illa, uelut ad finē aliquē referamus, eadēmq; ratione, neq; eā, q̄ illis inhaeret, uoluptatē pp aliud quippiā appetemus. ¶ Voluptatē uero corporistriū præcipue rerum causa concupiscimus. hōr̄ sane unū est, mens. naturæ indigentia reliquū. postremū dolor intimus, atq; ppetuus. Et. n cū deteriora ad illa, q̄ potiora sunt, natura retulerit, ut esset inexplicabilis quidā ordo rerum, ac partium inter sese pfecta connexio, necesse est, corporis quoq; sēsus, eorūque mot⁹ ad mentē uelut ad dominā, regināmq; referri. ¶ De idē (ut supra etiā diximus) ob eā causā tam uehementē sen sibus natura uoluptatē ingenuit, ut huius illecebris ad ea, quæ uitæ necessaria sunt cōparanda, ppen siores efficeremur. id autē ex eo maxie patet, q̄ q̄ diu id, quo natura indiget, in corpus admittimus, huiusmodi suauitate mouemur. postq̄ uero omnis naturæ egestas expleta est, nōmō nullā amplius uoluptatē gustamus, sed q̄ maius est, aut pœnitētia, aut fatietate afficimur. Id uero ea de causa natura institutū arbitror, ut quēadmodū uoluptate allicimur ad idigentia depellendā, sic pœnitētia ac fatietate absterreamur, nec ultra quam opus sit, admittentes naturam lædamus. ¶ Doloris quoque occulti leniendi causa (ut septimo de moribus disputat Aristoteles) iocundum corporis motum, ueluti medicinam quandam appetimus. Neque enim manifesti modo, uerum etiam occulti quidam, mediique dolores contingunt. uiolenti quippe motus, qui extrinsecus inferuntur, manifestum dolorem efficiunt. Naturales autem, quæ intus fiunt, agitationes, tacitum, atque medium. Inesse quidem nobis perpetuos arbitratur naturæ spiritus, sensuum mentisque motus. Nam & continet anima corpus, aut que, & gignit a mēbris

DE VOLVPTATE

à membris præterea corporis ipsius ad membra humorem spiritum
que alterno, ac perpetuo motu transfundit. utitur deinde ad sentien-
dum corporis instrumentis, sensibus quoque ad contemplandum.
Rationabile uero esse uidetur, hos tantos, tam uarios, tamque perpe-
tuos motus naturam defatigare, atque occulto quodam (ut ita dixe-
rim) dolore afficere, quem iccirco minus aduertimus, quod hunc
à primo ortu dolorem ad extremum usque diem perpetimur. Igitur
diuturna consuetudo sensibus eum quodam modo familiarem effi-
cit, ac mentis intentionem dissoluit. Caterum ab ipsa rerum artifice,
ac magistra natura institutum est, ut quod diuturna illa consuetudo
deleuit, ne ob eam negligentiam animal deperiret necessario quo-
dam, cæcòque instinctu excitetur, quo quasi coguntur omnia, ut uo-
luptatem corporis intimo huic dolori oppositam ueluti medicinam
concupiant. Quapropter, & illi quoque, quibus nulla penitus ma-
nifesta egestas accidit, ob hanc tamen insitam cæcàmque indigenti-
am uoluptatem affectant. quo fit ut uerissimum sit illud Platonis,
de quo superius disputauimus, omnem scilicet uoluptatem ab ege-
statis expletione proficisci. Nam quibus nulla aperta egestas appa-
ret, his intima, & occulta, quandiu uiuunt deesse nunquam potest.
Eaque ipsa de qua differimus insita indigentia iuuenibus potif-
simum melancholicisque contingit. illis profecto quoniam ob au-
gendi, perficiendique corporis necessitatem plurimis uehementibus
que motibus concitantur. quibus accidit, ut maiori egeant medici-
na, maximèque omnium hac de causa uoluptates sequantur. Qui-
bus uero atra bilis, quam græci *μελαγχολία* dicunt dominatur. cor-
pus (ut inquit ille) iugiter consumitur, atque ob eius humoris uehe-
mentem siccitatem arroditur. Proptereaque, & ii magnopere uolu-
ptatibus obsequuntur. quapropter iuuenes, ac melancholici maxime
omnium incontinentes, atque intemperantes esse solent. ¶ Medi-
us uero dolor fames, atque sitis, & quæ uis alia corporis concupiscen-
tia dici potest. neque enim latens hic penitus dolor est. neque aper-
to, aut uehementiori motu corpus excruciat. unde medius non imme-
rito nominatur, cuius quoque pellendi gratia, ut nemo non uidet,
uoluptates expetimus.

Caput. xiiii. Rationes Aristotelicæ contra eosdem, quod uoluptas
corporis non sit summum bonum.

& iii

Ongo iam ordine declarauimus Aristotelis sententiam iudicantis uoluptatem animi, corporis suauitate præstare, Restat nunc alia aduersus Eudoxum, Cirenaicòsque Aristotelis disputatio, qua corporis uoluptatem summum nullo pacto esse bonum demonstrat. ¶ Summum profecto bonum philosophorum omnium auctoritate eiusmodi esse debet, ut nec præter ipsum melius quippiam sit, nec ipsum ullo modo ad aliud referatur, uoluptas autem corporis, mentis gaudio (ut paulo ante monstrauius) admodum deterior est, eiusque gratia, cæterorumque (de quibus diximus) desideratur. Insuper quod per se summumque bonum est, semper atque omnibus bonum expetendumque uideri debet. omnibusque eius ex partibus approbandum. neque tamen omnis corporis delectatio, neque semper, neque à cunctis expetitur. Nam quod uni uoluptatem, molestiam alteri sæpenumero præstare solet, quæque pueris grata, uiris molesta uidentur, quòdque sobrii dum sumus concupimus, postmodum faturi effecti eius etiam aspectu nauseamus. ¶ Ad id quoque facit, quod ea summi boni natura est, ut quicquid agimus, id eius gratia, quasi necessitate compulsi penitus eligamus. Hunc autem plurima laboriosissima negocia sunt, periculorumque officia quædam plenissima. quæ & si certo sciamus nullam nobis uoluptatem corporis allatura, honoris tamen, aut honestatis, aut mentis gaudii gratia, suscipere non dubitamus. quin & ad mortem fortissimi, ac sapientissimi plurimi uiri certam se se pro honesto, pro patria, pro parentibus contulerunt, quos si quis dixerit ea suauitate corporis irretitos, aut libidine inflammatos effecisse, aut horum iudicio uulgi, ac bestiarum opinionem, impetumque prætulerit, is profecto stultissimus est omnium iudicandus. ¶ Potest præterea quiuis frui corporis uoluptatibus uel abiectus quisque non minus quam optimus. At felicitatem nemo diceret abiecto competere. Nec rationabile est uilissimos, ac semiuiuos homunculos æque, ac magnos sapientesque uiros beatos asserere. ¶ Item cuiusque naturæ summum illi proprium esse debet, uoluptas uero corporis, cum uix quoque uiuentibus bestiolis cõmunis sit, nullo pacto summum hominis bonum iudicari debet. ¶ An uero summum bonum tu dixeris id, quod ne bonum quidem esse uideatur. quã uero turpis, quã pessima, quã pestifera sit ian is hæc sensu elatio à Platõe nostro supius fatis arbitror persuasum. ¶ Quo autem Eudoxus, atque Aristippus potissimum nitebantur, quod uidelicet uoluptas

DE VOLVPTATE

luptas corporis ab omnibus expetatur. id Aristotelicis parum ad id, quod probare contendunt, ualere uidetur. esse nanque putat uarias diuersorum corporum affectiones. propterea quæ his natura cognata sint, atque ob eam ipsam cognationem, uoluptatem pariant, inter se plurimum discrepare. ex quo intelligitur uarias ad modum differentesque diuersis animantibus uoluptates contingere. quod si omnes corporis uoluptates percurreris, nullam tandem, quæ ab omnibus summopere cupiatur inuenies. mentem uero, aut in omnibus unam, aut prorsus simillimam esse constat. Ideoque quod mentis proprium est, id omnium mente utentium proprium cognatumque uidetur. Mentis autem proprium est ueritatis indagatio, atque cognitio. Id igitur cunctis hominibus consentaneum, ob idque desiderandum esse patet. Quapropter omnes (ut Aristoteles inquit) homines scientiam natura desiderant. quod autem appetitur, si absit, molestiam, si uero præsens fuerit, uoluptatem gignere solet. cunctis ergo hominibus unum natura cognatum, unum omnibus expetendum, unum denique iocundissimum. atqui id totum in ueri contemplatione consistit. quod mentis (ut Plato inquit) est pabulum, atque ineffabili quadam complet animum uoluptate. uoluptates igitur corporis, aliæ quidem ab aliis appetuntur. mentis uero gaudium, unum, atque idem à cunctis amatur.

Caput. xy. Cur homines ad uoluptatem corporis sint procliuēs.

T quærat forte quispiam, cur homines propemodum innumeri sint ad uoluptates corporis proniores. huius profecto causam Aristoteles arbitratur, quod sensuum illa suauitas eius, quo mens alitur gaudii umbra quædam, atque imago sit. Igitur a primis annis cum sensibus duntaxat utimur. qui nec ueritatis naturam, nec eius gaudium assequi possunt. eius uoluptatis, ad quam naturæ prima intentio fertur loco, illam, quæ sensibus blanditur, hac decepti similitudine sequimur, auidèque complectimur, Cum uero ætas iam adoleuerit, ac uelut expergefactis animi oculis, ueritatem suspicari, eiusque gaudium degustare ceperimus, tum quoque plurimi ante actæ uitæ cursû ad senectutè usque psecuntur. diu nãq; se sibus credere, eorûq; motibus obsequi consueuere, eaq; ipsa consuetudo radices alti⁹ iam, p̄fundiusq; egit, ut impossibile, aut certe difficillimû sit, eas iã solidas, atq; altissimas extirpare. quibus p̄spicuû est, duo esse præcipua,

& iiii

missi

ignorantiam uidelicet, ac flagitiosam consuetudinem, quæ nos extra beatitudinis callé in miseræ siluis uersari cogant, quod Cicero in tertioë tusculanarum disputationum elegantissime describit his uerbis. Natura inquit paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibusque deprauatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata uirtutum, quæ si adulescere liceret, ipsa nos ad beatam uitam natura perduceret. Nunc autem simul, atque in lucem editi, & suscepti sumus, in omni continuo prauitate summæque opinionum peruersitate uersamur, ut cum ipsius nutricis lacte errorem suxisse uideamur. Cum uero parentibus redditi, idest magistris traditi sumus, tum ita uariis imbuimur erroribus, ut uanitati, & opinioni cõfirmatæ natura ipsa cedat, hæc Cicero ¶ Ut auté ad propositum redeamus, uoluptas pro hominum diuersitate uaria, & incerta est, mentis uero unicum ab omnibus gaudium natura expetitur, Cùmque duo hæc contemplatio scilicet ueritatis, eiusque uoluptas in mente consistant, atque ex his summi boni natura constare uideatur, utrum sit horum ad beatitudinem potius, præstantiusque, philosophi ueteres dubitauerunt. Trismegistus enim, & Theodorus Dionysii dialectici discipulus, Democritus, Piro, Eurilochus, Philotimon, Phliasius, Nausiphanes, Theius, Epicurus, Origenes, Auicenna, Algazel in beatitudinis natura gaudium, quod contemplationis comes est, præcipuum iudicare uidentur. Thales autem, Bias, Anaxagoras, Socrates, Euclides Megarensis, Aristoteles, Herillus Calcedonius, A uero is contemplationem ipsam præponere, atque hæc quidem disceptatio, & controuersia usque in nostram uiguit atatem. & inter christianos quoque theologos agitatur. Sed de hoc alias Nunc uero admonuisse sufficiet, quemadmodum Aristoteles in duobus potissimum (ut supra declarauimus) ab Eudoxo, & Aristippo dissentiat.

Caput. xvi, Quid de uoluptate sceptici senserint, quid Dionysius, quid Theodorus.

Iro quoque eliensis, atque omnes, qui ab eo fluxerunt philosophi sceptici nominati, hoc, uno cum Aristippo cyrenaicorum principe consenserunt, quod nihil ex omnibus rebus natura iocundum, aut asperum esse queat, uoluptatemque, ac dolorem, aut ab hominum, opinione, aut usu fieri, aut certa nostrorum corporum affectione. nam quod modo iocundum appareat, cras contra molestum

DE VOLVPTATE

lestum futurum, quodque alteri asperum, alteri aliter affecto suauissimum. quod uero eiusmodi uarietatem recipit, negat suapte natura quale uideatur existere. uerum pro diuersitate hominum, quæ sensibus admouentur, uaria quoque uideri putant. Dionysius autem Heracleotes, non modo id unum, sed cuncta cyrenaicorum instituta defendit, finemque bonorum dicit esse uoluptatem. cum enim in dolorem oculorum incurrisset, noluit dolorem indifferentem dicere, cum illo fuisset acriter cruciatus. cumque Zenonem stoicum audiuisset, post se ad cyrenaicos cõtulit. Theodor⁹ uero Dionysii dialectici discipulus, & ab hoc, & à cyrenaicis plurimum discrepat. nam uoluptatis nomine solum utitur ad eam, qua tanguntur sensus suauitatem significandam, nec modo non summum bonum, sed ne bonum quidem eiusmodi uoluptatem esse putat. summum quippe bonum metis gaudium, eiusdemque ægritudinem summum malum, alterum quidem prudentia constare, alterum imprudentia. atqui bona, quibus beatitudinem comparamus, esse prudentiam, ac iustitiam. mala uero contrarios habitus, uoluptatem autem, & dolorem, ut stoici quoque putant, indifferentia.

Caput. xvii. Quid Epicurei de rerum primordiis, De uoluptate, & affectibus, atque moribus.

T uero Epicurei uoluptatis nomen ueluti genus quoddam constituit, cuius species duæ sunt. alteram porro uoluptatem in motu, alteram in statu consistere arbitrantur. quæ uero in motu posita est, bifariam diuidunt. unam quippe in mente esse, in sensibus alteram. illud gaudium ut plurimum nominant, hanc uero lætitiã. gaudium definiunt suauem mentis cõmotionem, eo, quod petierat, perfruentis. lætitiã uero iocundum motum, quo sensus hiant, ac diffiunt. Quemadmodum uero hæc ipsa, quæ ponitur in motu iocunditas oriat, sic docent. Rerum aiunt, quæ sunt omnium primordia corpuscula quædam minima, ac penitus indiuidua, quas ob eam causam, quod insecabiles sint ἀτόμους nuncupant, easque magnitudine inter se, ac figura differre, ut hæc quidẽ semina maiora sint, alia minutiora, hæc rotunda, leuiãque, illa curua, & hamata, & aspera. hæc omnia immensum per inane perpetuis motibus uolitare, contingere sese, ac fortuitis concursuibus cohæretia, quæcũque in rerum natura sunt constituere, horũ concreatione tria præcipua reꝝ genera fieri putat. Quædam his atomis, quæ rotundæ, minutæ, leuẽsque sint, effici, alia maiori

bus asperioribusque. Nonnulla uero inter hæc duo medium obtinere, nec leuia esse, nec penitus aspera corpus quoque nostrum, & animam iisdem seminibus concreta esse uolunt, hoc interesse tamen, quod corpus amplioribus crassioribusque, hæc autem è minutis leuibus, rotundisq; confletur. inesse præterea inane cunctis mistum corporibus, atque naturis, quos meatus porosque nominant. quibus efficitur, ut corpora sese mutuo capere, ac ueluti combibere possint. Cum igitur prima illa feminum genera nobis obiecta sunt, quia (ut diximus) minima existunt, sine ulla offensione corpus, atque animam undique penetrant quia uero rotunda, & leuia, atque iccirco animæ naturæ cognata, mulcent continuo illam, ac sensibus blandiuntur, cuius generis mitia poma, mellisque, atque lactis liquores, cantus, odoresque suauissimos, cæteraque eiusmodi esse putant. Qua propter ea, quibus anima cõtexta est semina, cum lenibus hisce blandisque corpusculis attinguntur, assentiuntur illa quidem dulci huic commotioni, seseque in ea, quæ sensibus, ac meatibus hausta sunt corpuscula, maxima quadam auuiditate diffundunt, iocunde adherent, firmiter copulantur, suauissime complectuntur. eamque ipsam assensionem, effusionem, coniunctionem, complexionemq; uoluptatem in motu positam arbitrantur. cõtra uero accidit, cum tertium illud corporum genus, quod asperis ponderosisque seminibus constructum est, sensibus admouetur. quod enim grandia sunt, quibus constant elementa, difficile corporis, atque animæ foraminibus intruduntur & ui quadam animæ corpuscula pulsant, perrumpuntque, ac distrahunt. quod uero aspera sunt, & hamata mordent quodammodo animam acriter, corpusque compungunt. talia quidem esse censent absinthiũ, fel, colores, sonos, odoresque molestos. cætera denique omnia, quæ asperitate aliqua, & amaritudine sensus contingunt, horum quippe seminibus animæ primordia concita distrahuntur, horrent, diffugiunt, ac sese celeriter contrahunt. eiusmodi dispersionem, contractionemque dolorem secundum motum definiunt. Hæc Lucretius epicureus nobilis in secundo de rerum natura, his uersibus exprimit.

Vt facile agnoscas de leuibus atque rotundis

Esse ea, quæ sensus iocundæ tangere possunt.

At contra quæ hamata atque aspera, cumque uidentur.

Hæc magis hamatis inter se nexa teneri,

Propterea que solere uias rescindere nostris

Sensibus introituque suo perrumpere corpus.

Item

DE VOLVPTATE

Item eodem in libro hæc.

Præterea quoniam dolor est ubi materiali
Corpora ui quadam per uiscera uiua, per artus.

Sollicitat. suis trepidant in sedibus intus.

Inque locum quando remigrant fit blanda uoluptas.

At uero illa, quæ mediis quibusdam elemētis coagmenta sunt, in plu-
ra genera partiūtur. Nam alia quidem ad lenia blandaque corpora pro-
pinque accedunt. alia ad illa potius, quæ sensibus aspera. quædam ue-
ro ab utrisque æqua ferme differētia distāt. Prima quidem tacito quo-
dam motu animam ad uoluptatem alliciunt, altera ad tristitiam, dolo-
rēque sensim, ac latenter incitare uidentur. Illa uero, quæ dicuntur in
differētia, motum ambiguum dubiūque efficiunt. Quapropter ho-
rum impulsu pigrescit animus, ac torpet, nec ad agēdum nisi nouo ali-
quo accedente motu excitatur. Neque uero silētio prætereundū puto,
quod inter ea, quæ penitus leuia, rotundaque sūt, & ea insuper, quæ ad-
unca omnino, & aspera, medium quoddam genus corporum interpo-
nitur. Idque his constat atomis, quæ nec rotundæ penitus, nec inflexæ,
aduncæ que sunt, sed angulis quibusdam exiguis, ac mollibus eminet.
cuius gēeris uina quædā, ac poma. quæ agresti, & acri, atque (ut aiūt) acu-
to sapore modice temperata sunt, esse uolunt. Hæc autem nec leniunt
animum, neque dissipant, nihilōque magis languescere cogunt. uerum
leuiter, ac modice pungunt, & quasi titillant, uoluptatēque efficiunt.
Id totum ex his Lucretii uersibus intelligitur.

Sunt etiam quæ iam nec leuia iure putantur

Esse, neque omnino flexis mucronibus unca

Sed magis angululis paulum prostrantibus, & quæ

Titillare magis sensus, quam lædere possint.

Fecula iam quo de genere est, uinique sapes.

Quo fit, ut tres sint earū, quæ motum sequuntur in sensibus species uo-
luptatum, una quidem affectio quædam ad molliciem, quam illectio-
nem nuncupāt. altera lenis, ac dulcis commotio. postrema uero exigua
quædam compunctio, & (ut aiūt) uelut pruritus, atque titillatio. utitur
& alia quadā diuisione uoluptatum Epicurus. alias enim naturales, &
necessarias dicit, ueluti quæ dolorem, ac uehementem naturæ concu-
piscenciam sedant cibus, atque potionibus. cæteris que omnino, ad quæ
uehemens naturæ motus impellit. alias naturales quidem, non tamen
necessarias, cuiusmodi sunt, quæ delectationem uariant solum, nec do-

lores tollunt, nec uoluptatem exaugent naturæ siquidem expleta indigentia, eoque, qui hanc sequitur dolore detracto, putat Epicurus summam corporis terminari uoluptatem, ut postea uariari uoluptas, distinguique possit, augeri, amplificarique non possit. hoc ergo secundo in genere eæ uoluptates ab Epicureis positæ sunt, quæ condimentis uariis, exquisitisque epularum delitiis percipiuntur. Tertium deinde genus addit uoluptatum earum, quæ nec naturales sunt, nec necessaria, ueluti quæ ex rerum externarum spectaculis nihil ad uictum, aut peritiam pertinentibus, & omnino omnes, quæ ex immenso diuitiarum, atque opum cumulo capiuntur. Harum omnium uoluptatum ea ratio est, ut earum, quæ necessariae sunt libido, nec opera multa, nec impesa expleatur. nec naturalium uoluptatum cupiditates multa desiderant, propterea quod ipsa natura diuitias, quibus contenta sit, & parables, & terminata habet. inanium autem cupiditatum, quæ nec naturales, nec etiam necessariae uoluptates affectant, nec modus ullus (ut ille putat) nec finis reperiri potest. unde si ad naturam uixeris (inquit Epicurus) nunquam eris pauper. si ad opinionem, nunquam diues. sapientem quippe locupletat ipsa natura, cuius diuitiæ parables sunt. neque uero tenuissimo, & contemptissimo uictu minores, quam ex rebus exquisitissimis ad epulandum uoluptates percipiuntur. Paucis enim ac minimis natura contenta est. ¶ Nec eam solam Epicurus sequitur uoluptatem, quæ suauitate aliqua naturam mouet. de qua satis iam diximus, sed maximam illam uoluptatem existimat, quæ percipitur omni dolore detracto. quæ in statu positam dicit. cumque eam esse uoluptatem cyrenaici negauissent. contra, Epicurus uoluptatem hanc dici debere, sic docet. quoniam cum priuamur dolore, ipsa liberatione, & uacuitate omnis molestiæ gaudeamus. omne autem id, quo gaudemus. uoluptas est, ut omne, quo offedimur, dolor. doloris omnis priuatio recta nominata est uoluptas. ut enim cum cibo & potu fames, sitisque depulsa est, ipsa detractio molestiæ, consecutionem affert uoluptatis. sic in omni re, doloris amotio successionem efficit uoluptatis. Itaque non placuit Epicuro medium esse quiddam inter dolorem, & uoluptatem. Illud enim ipsum, quod quibusdam medium uidetur, cum omni dolore caremus, non modo uoluptatem esse, uerum etiam summam uoluptatem. quisquis enim sentit, quemadmodum sit affectus, eum necesse est, aut in dolore esse, aut in uoluptate. hanc præterea uoluptatem in statu positam bifariam diuidunt. Alteram quidem in animo ponunt, in corpore alteram, hanc indolentiã,

DE VOLVPTATE

indolentiam. illam uero tranquillitatē uocant. Est autem (ut placet his) in corpore indolentia doloris omnis detractio. Tranquillitas autem placida quædam, & constans animi ab omni perturbatione uacatio. non nunquam uero utranque uoluptatem uno uocabulo complectuntur, absolutam, atque integram tranquillitatem appellantes. quo fit, ut duplex trāquillitas sit, una solius animi totius hominis, altera ea, quæ perfecta omnino, atque absoluta,

Caput. xviii. Modus in uoluptatibus, & quod felicitas non sit in uoluptate concitata, sed in tranquillitate apud Epicurū, atque Democritū.

Mnem in super uoluptatem suapte natura bonam esse, atque expetendam, fugiendam tamen interdum alterius gratia. quæ enim ex immoderatis, & turpibus actionibus suscipiuntur, uitare ob eam causam oportere, quod breuissimæ sint, ac fragiles, se cumque ferant pœnitentiam, curam, sollicitudinem, atque dolorem. Dolores itidem per se fugiendos omnes esse, alterius tamen gratia, eos suscipiendos, qui cum leues, ac breuissimi sint, maximas quædam sunt nobis uoluptates, & commoda præstaturi. & si uoluptates omnes bonæ sint. non tamen in omnibus sitam esse beatam uitam. neque enim eam, quæ motu fit, ad beatam uitam se ipsa contentam esse, nec ad beate uiuendum sui gratia penitus necessariam. cæterum absolutam illam tranquillitatem, quæ placidam animi quietem corporisque indolentiam continet, summum omnino bonum putant. ¶ His enim duobus omnem prorsus naturam hominis corporis uidelicet, atque animi pariter esse perfectam, atque hunc esse statum, ad quem omnia referantur negocia. siquidem laboresque subire omnes, ut in ocio, deinde & quiete esse possint, eaque, quas in motione posuimus uoluptates sequi, ut dolores pellant, naturæque indigentia satisfaciant. pellere uero dolorem, & indigentia satisfacere, ut omni dolore, qui ab egestate naturæ fit, soluti ac liberi simus. Atque hæc ea indolentia est, quam in statu intelligi uolunt, quamque infelicitate censent partem alteram obtinere, alteram uero partem tranquillitatem animi regere, cuius gratia uirtutes omnes quæsitæ sint. Quippe cum nihil aliud uirtutes desiderent, nisi ut omni liberent animum perturbatione. id uero est ipsa tranquillitas, qua propter tranquillitatis ipsius gratia uirtutes omnes quæsitæ esse uolunt, & multo magis reliquas omnes hominum actiones, ¶ Præterea cum

boip

cætera hominis bona, aut animi duntaxat propria sint, aut corporis. sola ex omnibus absoluta illa, ac perfecta tranquillitas uniuersam hominis naturam continet. Ideoque bonorum omnium præstantissimum merito iudicari debet. ¶ Ad hæc quoque non parum id ualet, quod omnium philosophorum auctoritate confirmatum est. Id scilicet summum uideri. cui nihil ulterius addi possit. Tu uero quid tranquillitati adiiicies: an uero id facies: nisi quid illi desit. At si quid boni defecerit, necesse est eum, cui desit, illud appetere. qui uero cupit, tranquillus esse nullo modo potest. ubi igitur tranquillitas est, ibi appetitio nulla. ubi uero nihil appetitur, nulla est indigentia. ubi nulla egestas, ibi denique status perfectus, copia rerum expetendarum, bonorumque omnium absoluta complexio. ubi ergo tranquillitas est, ibi bona sunt omnia. ubi omnia sunt, & tranquillitas. quo intelligitur, ei nihil deesse, nihil omnino addi posse, bonorumque in se naturam omnium, rationemque comprehendere. Ideoque perfectum esse bonum, atque extremum, ad quod naturæ omnis appetitio referatur. ¶ Cùmque bona plurima sint, aut unum aliquod ex his beatitudo est, aut omnia inuicem congregata, aut quiddam potius, quod ex omnium cæterorum bonorum cumulatâ possessione conficitur. Aliquod uero bonorum secretum à cæteris, quoniam plurima sibi alia superaddi queant, summum nullo modo bonum uideri potest. Nec etiam simul collecta omnia. Beatitudo namque humanæ uitæ finis quidam ultimus, atque extremus existit. ultimus autem finis unus, atque simplex esse debet. quapropter summum bonum erit, quod ex aliorum omnium accumulatione profectum sit. Id uero præter tranquillitatem esse nihil potest. Est enim bonorum natura duplex. nam & explet animum, & omni molestia liberant. eiusmodi uero expletio, atque liberatio proculdubio est ipsa tranquillitas. ¶ Quæ quoniam cæterorum bonorum possessionem sequitur, consequens est, ut eorum omnium finis, atque extremum, ob eamque causam summum merito uideatur. nec enim quiescit animus unquam, nisi bona omnia consecutus fuerit. quies autem, & tranquillitas, unum, atque idem est. bonorum igitur aliorum possessioni succedit. eius itaque gratia bona quæ sita uidentur omnia. quasi hic sit finis ultimus, atque optimus ab omnibus expetendus. Quapropter Epicurus beatam uitam censet in animi tranquillitate consistere, in ea uero tranquillitate, quæ animi simul & corporis indolentiam continet beatissimam. ¶ Sed ne uidear ea, quæ de Epicuro relata sunt, ex me ipso asseuerare, primum quod

DE VOLVPTATE

uoluptas, quæ motionis comes est, summum bonum non sit, ipse suis uerbis testatur in epistola ad Menecem inquiring. Cum itaque dicamus uoluptatem finem esse, nec luxuriosorum uoluptates, easque, quæ in gustu sunt positæ, ut quidam ignorantes, & à nostra sententia dissentientes arbitrantur, sed non dolere corpore, animoque tranquillum esse, & perturbatione uacare dicimus. Non enim conuiuia, & commessationes, non puerorum, mulierumque congressus, non piscium usus, cæterorumque, quæ affert præciosior mensa, suauem gignit uitam. uerum ratio sobria, causasque perscrutans, cur quæque uel eligenda, uel fugienda sint, opinionésque expellens, per quas animos ut plurimum tumultus occupat. Item in epistola eadem. Doloris inquit perturbationis que uacatio constantes sunt uoluptates. gaudium uero, ac lætitiæ actio secundum motum dicitur. summa uero uoluptas est doloris priuatio, & maiores quidem sunt animi, quam corporis uoluptates. caro enim præsentis duntaxat suauitate perfunditur, animus præteritarum, præsentium, futurarumque rerum cogitatione congaudet. Item in eadem epistola, non potest iocunde uiui, nisi prudenter honeste, ac iuste, uiuatur, neque prudenter, honeste, iuste, nisi iocunde. ex his ostendit Epicurus, nec in uoluptatibus secundum motum, neque in his, quæ ex turpibus actionibus capiuntur, summum bonum consistere. uerum duo hæc indolentiam scilicet corporis, & animi tranquillitatem uitam efficere beatissimam. idem quoque testatur Lucretius Epicureus in secundo libro de rerum natura. ubi dum inanes hominum cupiditates, luxuriosasque delicias uituperat, hæc inquit.

Omiferas hominum mentes, o pectora cæca.

Qualibus in tenebris uita, quantisque periculis

Degitur hoc æui, quodcunque est nonne uidetis.

Nil aliud sibi naturam latrare nisi utque

Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur

Iocundo sensu, cura semota, metuque.

Hic ergo uituperans luxuriam hominum, eos cæcos uocat, & miseros quod omnibus sese molestiis onerent, neque uideant, quid natura tamquam supremum finem bonumque desideret. Quid uero id sit ipse explicat dicens, hoc naturam appetere, ut dolor absit à corpore, quod illam, de qua diximus indolentiam significat, quodque cura metuque semota sint, quibus profecto uerbis animi tranquillitatem uult intelligi, atque horum duorum numerum beneficio fruatur, ac sensu io-

Iuuenat
Orat' 7 ut sit mens sana in
corpore sano;

cundo, & mente, quasi dicat, in his summam consistere corporis, atque animi iocunditatem. Quod ergo duobus his, idolentia scilicet, & animi tranquillitate uita consistat beatissima, hæc Epicuri, atque Lucretii testimonia satis esse debent. quod uero & ille, in quo mentis tranquillitas sit, quamuis membra corporis crucientur, beatus existat, testis est Epicurus in epistola ad Metodorum dicens eum, qui semel sit sapiens, in contrarium habitum transire non posse, neque perturbationibus cedendo errare, & siue crucietur, siue excarnificetur, sapiëntem nihilominus felicem fore. In epistola quoque illa, quam moriens ad Hermacum scribit, hæc inquit, Cum ageremus uitæ beatum, & eundem summum diem, scribebamus hæc. tanti autem morbi aderant uesicæ, & uiscerum, ut nihil ad eorum ægritudinem posset accedere. compensabatur tamen cum his omnibus animi lætitia, quam capiebam memoria rationum, inuentorumque nostrorum. In his uerbis beatum se diem dicit agere, & tamé maximis doloribus cruciari, atque eadem fuisse dicitur Leucippi, Democriti, ac Theodori sententia. ut in tranquillitate mentis beatitudo sit. quod si huic indolentia corporis adiungatur, in hac tum, affectione animi, corporisque absoluta, atque perfecta beatitudo consistat.

Hæc nos ad te à diuersis philosophis de uoluptate disputata conscripsimus. quam uero ex his sequaris sententiam, uolo tibi potius ab illorum, qui hic disputant, auctoritate, rationibusque, quam meo iudicio suaderi. Mihi uero satis fuerit philosophorum penè omnium opiniones exercendæ memoriæ gratia retulisse. FINIS

Marsilii Ficini Florentini De Voluptate Liber absolutus est, Figini. iii. Kalendas Ianuarias. Mcccclvii. anno ætatis suæ. xxiiii.

Venetiis mense Septembri. M. III. D. In ædibus Aldi.

Nequis hunc librum queat imprimere, concessum est, ab Ill. S. V.

REGISTRVM

A	G	O	V
Index	num siue	est essentialis	Caput.xx.de
Iamblichus	dum sortes	agat, uidelicet	Quod aut huius
magis inter	Susceptura	quoque licet	traria quædã
rium seperata	Deus puidetia	hactenus de	tur inuoluntarii
B	H	P	X
ferme sicut	deris illuc &	subito facta	⊕ Pietas iustitia
ubiq; mensuris	taminatam se	atque ita per	⊕ Sanctum, dei
mundanos	enim semper	sunt corporis	Qua transui
telligentiam	instar mentis	nec factum	occidente cepit
C	I	Q	Y
Rationales	Quæ secūdam	animantes uero	porro ac sitire
tur neque	nō harmonica	nobis attingit	adhuc primis
do posse	liore quædam	sunt quatenus	esse dicunt
de somniis	Ex porphyrio	aeream Immo	atq; imitentur
D	K	R	Z
tiens in super	cta propter	nes effingit	fit concitationē
de sacrificiis	neq; sensus	intellect ^o noster	tonis nostri
tensis potentiis	L	conuertit ^o eaten ^o	ternos qui ad id
remus eos	MARSILIVS	existimat si quã	⊕ Postrema ue
E	propterea fertur	S	&
bile purum	propria intellect ^o	imperfectæ sunt	è cæteris bonis
Omnium quæ	M	illuminatus est	nec rebus
na ex hominū	Quomō dpre	nishic habet	à membris præ
bus: componēs	rum opera	in seipsa &	luptas corporis
F	ceperis amplissi	T	lestum futurū
uinis potestatib ^o	N	ad secundam	
uni formi	Ex Michaelē	suam habeant	
tasque ad illam	Scaleni uero	diuinorū cogita	
ordines oībusq;	spiritu uelut	quod eius est	
	me per se fuisse		

Omnes sunt quaterni p̄ter. K. duernū. L. & M. ternos, & uero ē quatern^o.

De l'ort

